

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2008-2009

ΣΧΟΛΗ ΝΟΜΙΚΩΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ
ΤΟΜΕΑΣ: ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑ: ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ: ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Α.,
ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ Ζ.,
ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ Σ.

ΘΕΜΑ: «ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ»

ΟΝΟΜΑ: ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΗ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ: 1340 2004 00429

Αθήνα, Μάιος 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	3
.....	
II. ΕΝΝΟΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ.....	5
III. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	8
.....	
IV. ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	14
V. ΑΡΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	17
1. ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	18
2. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	20
3. ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ.....	23
VI. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	26
ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ.....	28
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	61
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	63

Ι. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Ελευθερία και δημοκρατία είναι δυο θεμελιώδεις έννοιες που βαδίζουν παράλληλα. Τα πρώτα ίχνη των ατομικών ελευθεριών αναζητούνται στην αρχαία Αθήνα, όπου γεννήθηκε και ευδοκίμησε το δημοκρατικό πολίτευμα. Εκείνη την εποχή η παντοδυναμία του πολίτη συμβάδιζε με την παντοδυναμία του νόμου. Προσωπική ελευθερία και κρατική υπεροχή, που σήμερα εμφανίζονται από πολλούς συγγραφείς ως διαλεκτικά ασυνδύαστες βρήκαν στην άμεση δημοκρατία της Αθήνας τον επιτυχέστερο συνδυασμό τους. Η Ελευθερία και η ισότητα λοιπόν υπήρξαν βασικές αρχές της αρχαίας ελληνικής δημοκρατίας ενώ συγχρόνως αποτελούν «μητρικά δικαιώματα», θεμελιώδεις αρχές, οι οποίες προσδιορίζουν νομικά το status του πολίτη. Τα θεμελιώδη δικαιώματα που επικράτησαν στην ελληνική αρχαιότητα δεν έχουν την έντονη αντικρατική κατεύθυνση, όπως τα «ατομικά δικαιώματα» του μεταγενέστερου δυτικού συνταγματισμού.¹

Από τον 13^ο αιώνα μέχρι και σήμερα η ιστορία των ατομικών ελευθεριών δεν είναι παρά η ίδια η ιστορία του αγώνα της ανθρωπότητας για ελευθερία και δικαιοσύνη. Το 1789, στην ηπειρωτική Ευρώπη η αντίδραση κατά του κρατικού και εκκλησιαστικού απολυταρχισμού, με αποκορύφωμα τη γαλλική επανάσταση, είχε ως αποτέλεσμα τη «Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Πολίτη», προοίμιο του Γαλλικού Συντάγματος αλλά και μεταγενέστερων διακηρύξεων. Η γαλλική διακήρυξη του 1789 αποτελεί τον κλασικό κατάλογο των ατομικών δικαιωμάτων, στον οποίο περιλαμβάνονται η ισότητα, η προσωπική ασφάλεια και ελευθερία, το άσυλο της κατοικίας, η ελευθερία του τύπου και της έκφρασης των στοχασμών, το

---

¹ Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Τεύχος Ι-ΙΙΙ, β' έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2008

απόρρητο των επιστολών, η θρησκευτική ελευθερία, η ελευθερία εκπαίδευσης, η ελευθερία του συνέρχεσθαι, το δικαίωμα του αναφέρεσθαι προς τις αρχές, η οικονομική ελευθερία, το απαραβίαστο της ιδιοκτησίας, ενώ αργότερα στον κατάλογο αυτό προστέθηκε και το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι. Στη σύγχρονη εποχή τα θεμελιώδη δικαιώματα κατοχυρώνονται από όλα τα Συντάγματα και ο κλασικός κατάλογος έχει κατά πολύ μεταβληθεί τόσο αριθμητικά όσο και ποιοτικά. Παρά όμως τη νομική αναγνώριση και συνταγματοποίησή τους, το πρόβλημα των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου εξακολουθεί να απασχολεί τη νομική επιστήμη και επικαιρότητα.²

Στην ελληνική έννομη τάξη τα συνταγματικά δικαιώματα κατοχυρώνονται στα Ελληνικά Συντάγματα από το 1822 (Σ της Επιδαύρου) και μετά. Πρόκειται για δικαιώματα όπως η ισότητα, η ιδιοκτησία, η τιμή, ελευθερία της σκέψης και άλλα. Στο ισχύον ελληνικό Σύνταγμα τα συνταγματικά δικαιώματα ρυθμίζονται σε ειδικό κεφάλαιο. Σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι στη σύγχρονη έννομη τάξη, η διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν αποτελεί απλά προσωπική υπόθεση κάθε ατόμου, αλλά έχει αναχθεί σε κρατικό σκοπό. Εν αντιθέσει προς το παλαιότερο κράτος αποχής, στο σύγχρονο συνταγματικό πλαίσιο τα συνταγματικά δικαιώματα τελούν υπό την εγγύηση του κράτους (Σ άρ.25 παρ.1). Το κράτος μετατρέπεται από κράτος αποχής σε προστατευτικό κράτος δικαίου. Ως κρατική αποστολή πλέον τίθεται πλέον η διασφάλιση όχι μόνο της ανεμπόδιστης, αλλά και της αποτελεσματικής άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, εντείνοντας ακόμη περισσότερο την κρατική υποχρέωση για προστασία των ατομικών δικαιωμάτων. Κάθε κρατικό όργανο αποτελεί κατά το Σύνταγμα εγγυητή της άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων από κάθε φορέα. Η συνταγματική επιταγή απευθύνεται σε όλα τα κρατικά όργανα, προστατεύει

---

² Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Τεύχος Ι-ΙΙΙ, 'β έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2008

όλους τους φορείς και αναφέρεται όχι απλά και μόνον στην άσκηση, αλλά ακόμα περισσότερο στην ανεμπόδιστη και ακώλυτη άσκηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η προστατευτική υποχρέωση δεν έχει ως αποδέκτες τους ιδιώτες. Το κράτος όμως δικαιούται να αξιώνει από τους πολίτες την εκπλήρωση του χρέους της κοινωνικής και εθνικής αλληλεγγύης, όπως προβλέπεται στο άρ.25 παρ.4. Η σε βάρος των ιδιωτών προστατευτική υποχρέωση απαιτεί τη μεσολάβηση νόμου.³

ΙΙ. ΕΝΝΟΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ

Συνταγματικά δικαιώματα καλούνται τα παρεχόμενα στα άτομα και ως μέλη του κοινωνικού συνόλου θεμελιώδη, πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά δικαιώματα, τα οποία αποτελούν τις κατά την αντίληψη του συντακτικού νομοθέτη βασικές εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας και των οποίων το αμυντικό περιεχόμενο στρέφεται κατά της κρατικής και κάθε άλλης εξουσίας, το προστατευτικό περιεχόμενο στρέφεται μόνον προς το κράτος αξιώνοντας την παροχή βοήθειας για την απόκρουση κάθε απειλής, το δε εξασφαλιστικό, εφόσον αναγνωρίζεται, στρέφεται επίσης προς το κράτος, αξιώνοντας την παροχή των απαραίτητων μέσων για την άσκηση του δικαιώματος. Δικαίωμα είναι η από το δίκαιο απονεμόμενη στα πρόσωπα εξουσία με σκοπό την ικανοποίηση συμφέροντος. Από οντολογικής άποψης το δικαίωμα συνιστά εξουσία, δηλαδή νομικά αναγνωριζόμενη ικανότητα επιβολής θελήσεως.⁴

---

³ Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Τεύχος Ι-ΙΙΙ, 'β έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2008

⁴ Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Τεύχος Ι-ΙΙΙ, 'β έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα –Θεσσαλονίκη, 2008

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Τα βασικά στοιχεία του δικαιώματος είναι το οντολογικό και το λειτουργικό. Από οντολογικής απόψεως όπως ήδη αναφέρθηκε το δικαίωμα αποτελεί εξουσία, δηλαδή δύναμη αναγνωριζόμενη και ρυθμιζόμενη από το δίκαιο. Από λειτουργικής απόψεως το δικαίωμα συντελεί στην ικανοποίηση προσωπικού στενότερου συμφέροντος πάντα όμως στο πλαίσιο της εννόμου τάξεως.

Η έννοια του συνταγματικού δικαιώματος δεν διαφέρει από την έννοια του κοινού δικαιώματος όπως αυτό ρυθμίζεται στην κοινή νομοθεσία. Και τα δύο αποτελούν εξουσία παρεχόμενη στο άτομο από το δίκαιο, που αποσκοπεί στην ικανοποίηση συμφέροντος. Παρέχεται έτσι η ικανότητα επιβολής θελήσεως στο φορέα του δικαιώματος είτε στο ίδιο το άτομό του είτε σε πράγματα, με την επιφύλαξη όμως η θέσπιση της εξουσίας αυτής να μην οδηγεί σε κυριαρχία πάνω σε άλλους ανθρώπους. Τα δικαιώματα λοιπόν είναι προσωπικά, είναι δικαιώματα του ανθρώπου στο άτομό του. Έχουν επομένως ατομικό χαρακτήρα, είναι δηλαδή με την έννοια αυτή ατομικά δικαιώματα. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι αναγνωρίζεται ατομικιστικός χαρακτήρας στα θεμελιώδη δικαιώματα, τα οποία διασφαλίζονται για την πραγμάτωση της κοινωνικής προόδου με ελευθερία και δικαιοσύνη. Τα συνταγματικά δικαιώματα δεν έχουν μόνο ατομικό αλλά και κοινωνικό χαρακτήρα, αναγνωρίζονται υπέρ του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου. Στα χαρακτηριστικά της εξέλιξης των συνταγματικών δικαιωμάτων στη σύγχρονη εποχή είναι η κοινωνικοποίησή τους. Ενώ ξεκίνησαν ως ατομικιστικά δικαιώματα, στην πορεία προσέλαβαν ευρύτερο κοινωνικό χαρακτήρα.

Η συνταγματική αναγνώριση αποτελεί το βασικό στοιχείο του συνταγματικού δικαιώματος που το διαφοροποιεί από τα δικαιώματα του απλού δικαίου. Έτσι λοιπόν, συνταγματικό χαρακτηρίζεται το δικαίωμα που παρέχεται στους πολίτες απευθείας από το Σύνταγμα. Τα συνταγματικά δικαιώματα δεν μπορούν να καταργηθούν ή να τροποποιηθούν με τη συνήθη διαδικασία και παρέχουν επιπλέον εγγυήσεις στους πολίτες. Το

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

κριτήριο επομένως για το χαρακτηρισμό ενός δικαιώματος ως συνταγματικού είναι το αν περιέχεται στο συνταγματικό κείμενο. Ο όρος συνταγματικά δικαιώματα είναι ορθότερος και ακριβέστερος, καθώς με αυτόν επιδιώκεται γενική αναφορά στα παρεχόμενα από το Σύνταγμα δικαιώματα.

Αποστολή των συνταγματικών δικαιωμάτων είναι ο καθορισμός του συνταγματικού προτύπου του πολίτη και γενικότερα του ανθρώπου. Στο περιεχόμενο των συνταγματικών κανόνων δεν ανήκει μόνο η οργάνωση της κρατικής εξουσίας. Ήδη, τα πρώτα συνταγματικά κείμενα περιείχαν δύο ειδών κανόνες. Αφενός οργάνωναν την κρατική εξουσία και αφετέρου παρείχαν δικαιώματα στους πολίτες. Οι συνταγματικοί κανόνες αφενός προσδιορίζουν το πρότυπο ενός κράτους, αφετέρου καθορίζουν το συνταγματικό πρότυπο του πολίτη. Τα δύο αυτά συνταγματικά πρότυπα βαδίζουν και εξελίσσονται παράλληλα. Οι κανόνες με τους οποίους προσδιορίζεται το συνταγματικό πρότυπο του πολίτη είναι κανόνες που απονέμουν δικαιώματα και υποχρεώσεις. Ειδικότερα τα συνταγματικά δικαιώματα εξειδικεύουν την ανθρώπινη αξία, καθώς παρέχουν εξουσίες του ανθρώπου πάνω στον ίδιο τον εαυτό του, ο άνθρωπος αποκτά ικανότητα αυτοεξουσιασμού. Παράλληλα τα θεμελιώδη δικαιώματα θέτουν τα όρια της συμπεριφοράς του φορέα προς τους άλλους φορείς και αντίστροφα, ειδικότερα προσδιορίζουν τη συμπεριφορά του κράτους από την οποία και εξαρτάται η δυνατότητα άσκησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Τα συνταγματικά δικαιώματα με κριτήριο το ουσιαστικό περιεχόμενο τους διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες, τα δικαιώματα κοινωνικού χώρου, τα πολιτικά δικαιώματα και τέλος τα οικονομικά. Το περιεχόμενο δε των συνταγματικών δικαιωμάτων διακρίνεται σε αμυντικό, σε προστατευτικό και σε διασφαλιστικό. Το αμυντικό περιεχόμενο στρέφεται ενάντια σε κάθε απειλή ανεξαρτήτως προελεύσεως, δηλαδή στρέφεται κατά της κρατικής αλλά και κατά της ιδιωτικής εξουσίας. Το προστατευτικό περιεχόμενο στρέφεται προς το κράτος, και όχι κατ' αυτού, όχι

όμως και προς τους συνανθρώπους, και αξιώνει την παροχή βοήθειας για την απόκρουση απειλών προερχόμενων από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων. Το εξασφαλιστικό περιεχόμενο στρέφεται επίσης αποκλειστικά προς το κράτος και αξιώνει την παροχή των υλικών εκείνων μέσων και υπηρεσιών, που είναι απαραίτητα για την άσκηση του δικαιώματος. Τα συνταγματικά αμυντικά δικαιώματα εφαρμόζονται στη συνολική έννομη τάξη, γεγονός που σημαίνει ότι προστατεύουν το άτομο από οποιαδήποτε απειλή, ανεξαρτήτως δημοσίου ή ιδιωτικού χαρακτήρα αυτής.

ΙΙΙ. ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η ανθρώπινη δραστηριότητα, επειδή είναι συγκεκριμένη δεν ανταποκρίνεται πάντα στους τύπους της δραστηριότητας που προβλέπουν οι αφηρημένοι κανόνες δικαίου, καθώς αναπτύσσει τη δική της μοναδικότητα μέσα από τη συνεχή εναλλαγή των συνθηκών της κοινωνικής και ιδιωτικής ζωής. Τα ατομικά δικαιώματα αφορούν διάφορες περιοχές της ανθρώπινης ζωής. Αναπόφευκτα, οι περιοχές αυτές εν μέρει αλληλοκαλύπτονται, ώστε το ίδιο περιστατικό να μπορεί να υπαχθεί σε κανόνες δικαίου που κατοχυρώνουν διάφορα ατομικά δικαιώματα. Έτσι για παράδειγμα η αστυνομική έρευνα στην κατοικία κάποιου, στην οποία εκείνος και διάφοροι συνιδεάτες του ασκούν θρησκευτική λατρεία, φαίνεται να θίγει το άσυλο της κατοικίας, το δικαίωμα της συναθροίσεως, το δικαίωμα θρησκευτικής λατρείας και το δικαίωμα ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και συμμετοχής στην κοινωνική ζωή της χώρας. Η απαγόρευση εκδόσεως της εφημερίδας ενός κόμματος φαίνεται να θίγει την ελευθερία του τύπου, την ελευθερία της γνώμης, την ελευθερία λειτουργίας του κόμματος, την επαγγελματική ελευθερία των δημοσιογράφων καθώς και άλλα δικαιώματα. Πράγματι δεν είναι

συχνές οι περιπτώσεις που είναι προφανές ότι ένα ατομικό δικαίωμα θίγεται και μία μόνο διάταξη εμφανίζεται ως εφαρμοστέα.⁵

Αντιμετωπίζεται επιπλέον το φαινόμενο της σύγκρουσης ατομικών δικαιωμάτων δύο ή περισσότερων φορέων του ίδιου ή διαφορετικού δικαιώματος. Η σύγκρουση είναι συχνή, αν γίνει δεκτή η τριτενέργεια των δικαιωμάτων αυτών, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση τοιχοκολλήσεων σε ξένο τοίχο συγκρούεται η ελευθερία εκφράσεως γνώμης με το δικαίωμα της ιδιοκτησίας. Και αν ακόμη η άμεση τριτενέργεια δεν γίνει δεκτή γενικά, ισχύει βέβαια όπου την προβλέπει το Σύνταγμα ρητά. Όπως όταν κατοχυρώνει την ισότητα αμοιβής γενικά, χωρίς να την περιορίζει στους εργαζόμενους στο δημόσιο τομέα. Εκεί εκ πρώτης όψεως, το δικαίωμα της ίσης αμοιβής μπορεί να συγκρουστεί με την ελευθερία συμβάσεων, που απορρέει από την ελευθερία συμμετοχής στην οικονομική ζωή της χώρας. Η σύγκρουση αυτή όμως λύεται από το ίδιο το Σύνταγμα υπέρ του δικαιώματος ίσης αμοιβής, αφού η ελευθερία συμβάσεων, όπως όλα τα δικαιώματα που επικεντρώνονται στο άρθρο 5 παρ.1 Σ κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα μόνο εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα άλλων φορέων. Τα δικαιώματα αυτά είναι όσα προστατεύονται από το ίδιο το Σύνταγμα ή βάσει του Συντάγματος.

Παράλληλα το ίδιο το Σύνταγμα ορίζει και τη λύση της σύγκρουσης που προκύπτει από την καταχρηστική άσκηση ενός δικαιώματος, απαγορεύοντας την κατάχρηση. Έτσι, η άσκηση της ελευθερίας του τύπου με τρόπο που το οικονομικά ισχυρό δημοσιογραφικό συγκρότημα Α εξαγοράζει ή εξουδετερώνει όλες τις αντίπαλες εφημερίδες σε εθνικό και τοπικό επίπεδο, αποτελεί μία σύγκρουση ανάμεσα στην ελευθερία του τύπου του Α με εκείνη των υπολοίπων και ενδεχομένως του αναγνωστικού κοινού, που είναι επίσης φορέας της ελευθερίας του τύπου. Η σύγκρουση αυτή

---

⁵ Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό δίκαιο, Ατομικά δικαιώματα, Τόμος Α, 2005

λύεται, εφόσον η δραστηριότητα του Α θεωρηθεί ως καταχρηστική άσκηση της ελευθερίας του τύπου, με την απαγόρευση της καταχρήσεως.⁶

Ενδεχόμενη απάντηση στο ζήτημα της σύγκρουσης μέσω τυχόν ιεράρχησης των ατομικών δικαιωμάτων κρίνεται εντελώς αβάσιμη. Τα συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα έχουν την ίδια τυπική ισχύ. Δεν υπάρχουν υπερέχοντα και υποδεέστερα από νομικής απόψεως, και επομένως η τυχόν σύγκρουση δε μπορεί να λυθεί με την αναφορά σε ιεραρχική κλίμακα ισχύος.⁷

Υπό νομική έννοια ως σύγκρουση δικαιωμάτων θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η ταυτόχρονη αναγνώριση και νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων περισσότερων φορέων κατά τρόπο ώστε η νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του ενός να περιορίζει την επίσης νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του άλλου. Χαρακτηριστικό της νομικής σύγκρουσης είναι η νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων από όλους τους φορείς. Η ιδιομορφία της αλλά και η αντίθεσή της βρίσκεται στο γεγονός ότι παρά την άσκηση όλων των δικαιωμάτων από όλους τους φορείς είναι νόμιμη, εντούτοις θίγεται ένα θεμελιώδες δικαίωμα. Το ζήτημα που γεννάται είναι αν μπορεί να αναγνωρίζεται στη σύγχρονη έννομη τάξη «σύγκρουση δικαιωμάτων» με την παραπάνω έννοια.⁸

Από τη νομική αυτή σύγκρουση διαφέρει η πραγματική, η αποδοκιμαζόμενη δηλαδή από το δίκαιο παραβίαση του δικαιώματος του άλλου. Οι πραγματικές συγκρούσεις υπήρχαν και δυστυχώς θα υπάρχουν καθημερινά. Κατά την πραγματική σύγκρουση ο ένας από τους φορείς, ο επιτιθέμενος, ενεργοποιείται πέρα από το επιτρεπόμενο δικαιοπλάισιο, δηλαδή ενεργεί χωρίς δικαίωμα. Στο πεδίο των πραγματικών συγκρούσεων κάποιος φορέας παραβιάζει το συνταγματικό

⁶ Δαγτόγλου, Συνταγματικό δίκαιο. Ατομικά δικαιώματα, τόμος Α, 2005

⁷ Δαγτόγλου, Συνταγματικό δίκαιο. Ατομικά δικαιώματα, τόμος Α, 2005

⁸ Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Τεύχος Ι-ΙΙΙ, 'β έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2008

δικαίωμα του άλλου, όμως η παραβίαση αυτή αποδοκιμάζεται από το δίκαιο. Η άσκηση του δικαιώματός του δεν είναι νόμιμη. Δεν πρόκειται επομένως για κατά το δίκαιο, σύγκρουση. Αν κάποια σύγκρουση δικαιωμάτων δε μπορεί να γίνει δεκτή με τη νομική έννοια του όρου, τότε και ο όρος αυτός δε μπορεί να έχει άλλη έννοια από εκείνη της «πραγματικής σύγκρουσης», δηλαδή της προσβολής των δικαιωμάτων των άλλων χωρίς αναγνώριση από το δίκαιο ανάλογης εξουσίας.

Η σύγκρουση συνταγματικών δικαιωμάτων περιλαμβάνει τη σύγκρουση δικαιωμάτων διαφόρων προσώπων καθώς και δικαιωμάτων ενός προσώπου.⁹ Στη δεύτερη περίπτωση αναφερόμαστε στη λεγόμενη συρροή δικαιωμάτων. Πρόκειται για την περίπτωση όπου μία συμπεριφορά ενός ατόμου καλύπτεται από το περιεχόμενο περισσότερων θεμελιωδών δικαιωμάτων, όταν μία ανθρώπινη ενέργεια εμπίπτει στο περιεχόμενο και επομένως προστατεύεται από περισσότερες διατάξεις θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η συρροή των δικαιωμάτων εμφανίζεται με δύο μορφές, με τη μορφή της μερικής κάλυψης της συμπεριφοράς του προσώπου από τα θεμελιώδη δικαιώματα που συρρέουν και με τη μορφή της πλήρους κάλυψης από τα συρρέοντα θεμελιώδη δικαιώματα. Στην περίπτωση της συρροής το ίδιο πραγματικό περιστατικό ρυθμίζεται με περισσότερους κανόνες δικαίου, περισσότερα θεμελιώδη δικαιώματα. Πρόκειται για πολλαπλή συνταγματική προστασία του ίδιου φορέα δικαιώματος.

Σε πολλές περιπτώσεις η συρροή δεν είναι αληθής, αλλά φαινομενική. Ο κανόνας *lex specialis derogate legi generali* έχει ιδιαίτερη σημασία και πρόσφορο πεδίο εφαρμογής στο χώρο των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Το Σύνταγμα κατοχυρώνει ορισμένα γενικά, «μητρικά» θεμελιώδη δικαιώματα, από τα οποία προέρχονται άλλα νεότερα θεμελιώδη δικαιώματα.¹⁰ Εξάλλου όλα

⁹ Ράικος Α., Συνταγματικό δίκαιο, Θεμελιώδη δικαιώματα, 2^{ος} τόμος, 2002

¹⁰ Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Τεύχος Ι-ΙΙΙ, 'β έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2008

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

τα θεμελιώδη δικαιώματα εξειδικεύουν την ανθρώπινη αξία, επομένως κάθε παραβίαση θεμελιώδους δικαιώματος αποτελεί συγχρόνως και παραβίαση της ανθρώπινης αξίας. Για παράδειγμα από το μητρικό δικαίωμα της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας (άρ.5 Σ) προέρχονται όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία κατοχυρώνουν ελευθερίες ενώ από τη γενική αρχή της ισότητας (άρ.4 Σ) προέρχονται τα δικαιώματα της ισότητας. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις θα έπρεπε η γενική διάταξη του άρθρου 5 να συντρέχει με κάθε ειδικότερη διάταξη ατομικών ελευθεριών και η γενική αρχή της ισότητας θα έπρεπε να συντρέχει με κάθε μερικότερο δικαίωμα ισότητας. Η σχέση γενικού και ειδικού είναι αλληλοσυμπληρούμενη και αλληλοαποκλειόμενη. Ό,τι δε ρυθμίζει η ειδική διάταξη, ανάγεται στην προστασία της γενικής. Ό,τι όμως αποτελεί ρυθμιστικό περιεχόμενο της ειδικής διάταξης, αποκλείεται από τη γενική ρύθμιση. Στις περιπτώσεις αυτές πρόκειται για φαινομενική συρροή και δεν συντρέχουν στην πραγματικότητα τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Στις περιπτώσεις της συρροής τίθεται το ερώτημα της «προτίμησης», επομένως και της εφαρμογής μιας από τις περισσότερες διατάξεις. Το ζήτημα τίθεται διαζευκτικά, όπως για παράδειγμα στην περίπτωση της θρησκευτικής λειτουργίας τίθεται το ερώτημα της εφαρμογής ή του άρθρου 11 ή του άρθρου 13. Η εφαρμογή της μιας ή της άλλης διάταξης είναι δυνατόν να συνεπάγεται διαφοροποιήσεις ως προς τη συνταγματική προστασία. Σε περιπτώσεις όμως «μικτών» δικαιωμάτων όπως για παράδειγμα το αθλητικό συνέρχασθαι, θρησκευτικό συνεταιρίζεσθαι, θρησκευτικός τύπος κλπ. Το ζήτημα εμφανίζεται με τη μορφή , όχι της επιλογής, αλλά της σύνθεσης των περισσότερων συνταγματικών διατάξεων σε ενιαία ρύθμιση. Βασικό κανόνα της συνθετικής αυτής ερμηνείας αποτελεί η παροχή όσο το δυνατόν μεγαλύτερης συνταγματικής προστασίας.

Επανερχόμενοι στο ζήτημα της σύγκρουσης των συνταγματικών δικαιωμάτων θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι αυτό προκύπτει

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

όταν η άσκηση ενός δικαιώματος από ένα ή περισσότερα μέλη της κοινωνίας έχει ως αποτέλεσμα τη ματαίωση ή απλά τον περιορισμό της άσκησης ενός θεμελιώδους δικαιώματος κάποιου άλλου φορέα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα σύγκρουσης δικαιωμάτων αποτελεί η περίπτωση τοποθέτησης ισχυρών μεγαφώνων έξω από ναό με αποτέλεσμα κατά τη διάρκεια της θείας λειτουργίας να παρενοχλούνται οι κάτοικοι της περιοχής στην οποία βρίσκεται ο ναός. Εν προκειμένω οι συμμετέχοντες στη θεία λειτουργία προς υπεράσπιση του δικαιώματός τους στη θρησκευτική ελευθερία επικαλούνται το άρθρο 13 παρ.2 Σ, ενώ οι κάτοικοι της περιοχής επικαλούνται το άρθρο 5 παρ.1 Σ. το πρόβλημα λοιπόν της σύγκρουσης θεμελιωδών δικαιωμάτων διαφορετικών φορέων συνδέεται με τον περιορισμό των συνταγματικών δικαιωμάτων.

Οι περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων μπορούν να εκδηλωθούν σε οποιοδήποτε πεδίο υπάρχουν βιοτικές σχέσεις. Αυτό είναι αναγκαία συνέπεια του γεγονότος ότι τα συνταγματικά δικαιώματα πραγματώνονται στις διάφορες περιοχές της ανθρώπινης ζωής, οι οποίες βρίσκονται σε σχέση αλληλοκάλυψης και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό ώστε τι ίδιο περιστατικό να μπορεί να υπαχθεί σε κανόνες δικαίου που κατοχυρώνουν διάφορα ατομικά δικαιώματα.

Επιπλέον, η παραδοσιακή νομική επιστήμη και μεθοδολογία, εφαρμόζει τα θεμελιώδη δικαιώματα μόνο στις σχέσεις «δημοσίου δικαίου», στις σχέσεις δηλαδή στις οποίες μόνο το ένα μέρος (το άτομο) είναι φορέας θεμελιωδών δικαιωμάτων, ενώ το άλλο μέρος που είναι το κράτος δεν είναι. Η εφαρμογή όμως των θεμελιωδών δικαιωμάτων στις διαπροσωπικές σχέσεις, δηλαδή σε σχέσεις στις οποίες και τα δύο μέρη είναι φορείς θεμελιωδών δικαιωμάτων, εμφανίζεται εξαιρετικά προβληματική.

Η διαπροσωπική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων προβάλλει το ζήτημα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων που συνδέεται με τον τρόπο εφαρμογής τους στις διαπροσωπικές σχέσεις. Αυτή η τοποθέτηση του προβλήματος της σύγκρουσης των δικαιωμάτων σχετικά ή μη προς το ζήτημα της τριτενέργειας,

κάνει σαφές ότι εν πρόκειται για ένα πρόβλημα που δημιουργείται μόνο εφόσον γίνεται δεκτή η τριτενέργεια, αλλά πρόκειται για ένα γενικότερο ζήτημα, που απασχολεί τη νομική επιστήμη. Το αν υπάρχει ή δεν υπάρχει ζήτημα σύγκρουσης δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από την τριτενέργεια και πολύ περισσότερο δεν εξαρτάται από τη θεωρητική αποδοχή της. Αν πραγματικά υπάρχει ζήτημα σύγκρουσης δικαιωμάτων η άρνηση της τριτενέργειας οδηγεί στην συγκάλυψή του. Η αποδοχή της διαπροσωπικής ενέργειας οδηγεί στην αποκάλυψη του προβλήματος εφόσον εφαρμόζονται τα θεμελιώδη δικαιώματα στις σχέσεις περισσότερων φορέων θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Σχετικά με το ζήτημα της συσχέτισης της σύγκρουσης των δικαιωμάτων με την τριτενέργεια σημαντικό είναι να αναφερθεί ότι έχουν υποστηριχθεί και αντίθετες από την παραπάνω απόψεις. Έτσι οι υποστηρικτές της άποψης ότι τα συνταγματικά δικαιώματα δεσμεύουν μόνο τους φορείς της δημόσιας εξουσίας, αντιλαμβάνονται τη σύγκρουση των συνταγματικών δικαιωμάτων ως έμμεση και όχι άμεση.¹¹ Κατά την άποψη αυτή συγκρούσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων δημιουργούνται ιδίως στις περιπτώσεις τριτενέργειας θεμελιωδών δικαιωμάτων.

IV. ΦΑΙΝΟΜΕΝΙΚΗ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Προκειμένου να οδηγηθούμε σε μια αποτελεσματική αντιμετώπιση του ζητήματος κρίνεται σκόπιμο να εστιάσουμε λίγο πιο προσεκτικά στο ζήτημα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων. Το Σύνταγμα κάθε άρθρο κατοχυρώνει έναν θεσμό και ένα δικαίωμα που πρέπει να συνυπάρχουν. Στη σύγκρουση όμως δημιουργείται η

¹¹ Ράικος Α., Συνταγματικό δίκαιο, Θεμελιώδη δικαιώματα, 2^{ος} τόμος, 2002

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

εντύπωση δύο αντιφατικών δικαιωμάτων. Υπό νομική έννοια σύγκρουση είναι η ταυτόχρονη αναγνώριση και νόμιμη άσκηση των δικαιωμάτων περισσότερων φορέων κατά τρόπο ώστε η νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του ενός να περιορίζει την επίσης νόμιμη άσκηση του δικαιώματος του άλλου και χαρακτηριστικό της είναι η νόμιμη άσκηση από όλους του φορείς. Από την άλλη πλευρά βρίσκεται η πραγματική σύγκρουση δικαιωμάτων η οποία είναι η αποδοκιμαζόμενη από το δίκαιο παραβίαση του δικαιώματος του άλλου.

Οι πραγματικές συγκρούσεις υπάρχουν καθημερινά, κατά τις οποίες κάποιος φορέας παραβιάζει το συνταγματικό δικαίωμα του άλλου και αυτή η παραβίαση αποδοκιμάζεται από το δίκαιο. Η άσκηση του δικαιώματός του δεν είναι νόμιμη. Δεν πρόκειται επομένως για νομική σύγκρουση. Το ζήτημα που γεννάται είναι αν αναγνωρίζεται στην σύγχρονη έννομη τάξη σύγκρουση δικαιωμάτων με την παραπάνω νομική έννοια. Αν αντίθετα δεν γίνεται δεκτή ο όρος «σύγκρουση δικαιωμάτων» δεν μπορεί να έχει άλλη έννοια από εκείνη της πραγματικής σύγκρουσης δηλαδή της προσβολής των δικαιωμάτων των άλλων χωρίς την αναγνώριση από το δίκαιο ανάλογης εξουσίας.

Προκειμένου να λυθεί το πρόβλημα της σύγκρουσης το γερμανικό ομοσπονδιακό συνταγματικό δικαστήριο (ΓΟΣΔ) ανέπτυξε τη θεωρία της στάθμισης των συμφερόντων, μέθοδος που συνδέεται στενά με την ιδεαλιστικού χαρακτήρα αντίληψη που επικρατεί στη Γερμανία για το «αξιολογικό σύστημα» και την «αξιολογική φύση» της γερμανικής έννομης τάξης. Αυτή η μέθοδος ξεκινά από την εσφαλμένη βάση της νόμιμης άσκησης των δικαιωμάτων και από τα δύο μέρη της διαφοράς και αντιμετωπίζοντας το όλο θέμα περιπτωσιολογικά, προβαίνει στη στάθμιση των συμφερόντων σε κάθε περίπτωση. Στις περιπτώσεις αυτές οι «ανώτερες αξίες» υπερτερούν ενώ οι «κατώτερες αξίες υποχωρούν».

Έτσι ενισχύεται σημαντικά η δικαστική κρίση αλλά και η αβεβαιότητα του δικαίου και πολλές φορές προτιμάται αναγκαστικά το ένα ή το άλλο μέρος της διαφοράς. Και παρά τις

προσπάθειες τα κριτήρια της προτιμήσεως να είναι αντικειμενικά δεν παύει να ελλοχεύει κίνδυνος υποκειμενικών κρίσεων.

Το ζήτημα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων, ως ζήτημα νομικο πολιτικής πραγματικότητας, το δημιουργεί η ατομικιστική έννομη τάξη και το καλλιεργεί η ατομικιστική νομική παράδοση, η οποία βασιζόμενη στη «θεμελιώδη νομική έννοια» του δικαιώματος και στα παλιά ατομικιστικά νομικά πρότυπα, δεν θέτει πάντα σαφή όρια της άσκησης των δικαιωμάτων. Η αντίληψη για την σύγκρουση των δικαιωμάτων, προέρχεται από την αντίληψη της ατομικιστικής ανταγωνιστικής διαδικασίας, στην οποία είναι επιτρεπτή η παραβίαση των δικαιωμάτων των άλλων, η παραβίαση από τον ισχυρό, των δικαιωμάτων του λιγότερου δυνατού. Δεν συμβιβάζεται όμως με τον κοινωνικό ανθρωπισμό και την ανθρωπιστική αντίληψη για την άσκηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου ως κοινωνικών δικαιωμάτων, στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής άμιλλας. Αυτή και μόνη η ύπαρξη του προβλήματος της σύγκρουσης των δικαιωμάτων, αποτελεί απόδειξη της «θεοποίησης» της έννοιας του δικαιώματος, στο πλαίσιο της ατομικιστικής νομικής θεωρίας και της περισσότερο ή λιγότερο απομονωμένης εξέτασής του, τόσο από τις υποχρεώσεις, όσο και από το γενικότερο πλαίσιο των έννομων διαπροσωπικών σχέσεων και θεσμών, μέσα στα οποία ασκούνται θεμελιώδη δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Στην σύγχρονη έννομη τάξη, η ανθρωπιστική αρχή και τα θεμελιώδη δικαιώματα που την εξειδικεύουν, αφενός οριοθετούν το δικαίωμα συγκεκριμένου φορέα, αφετέρου οριοθετούν τα δικαιώματα των άλλων φορέων. Όπως προκύπτει από την ανθρωπιστική αρχή, στην έννομη τάξη του κοινωνικού ανθρωπιστικού, αναγνωρίζεται μόνο η εξουσία του ανθρώπου στο άτομό του (αυτεξουσία, αυτοπροσδιορισμός) όχι όμως και η εξουσία του ατόμου πάνω σε άλλα άτομα. Επίσης η εξουσία πάνω σε πράγματα, δεν επιτρέπεται να οδηγεί στην κυριαρχία πάνω σε άλλους ανθρώπους. Δεν υπάρχει επομένως στην σύγχρονη έννομη τάξη, από νομική άποψη, «σύγκρουση δικαιωμάτων», με την έννοια

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ότι δύο δικαιώματα συγκρούονται ασκούμενα κατά νόμιμο τρόπο. Στην πραγματικότητα ο ένας από τους δύο φορείς έχει θίξει τα δικαιώματα του άλλου. Εφόσον προσβάλλεται θεμελιώδες δικαίωμα, δεν πρόκειται για δικαιωμάτων, αλλά για προσβολή δικαιώματος.

Το δίκαιο δεν είναι δυνατόν να επιτρέπει και να απαγορεύει ταυτόχρονα την ίδια συμπεριφορά. Η σύγχρονη έννομη τάξη ρυθμίζει τα δικαιώματα, όχι ως αλληλοσυγκρούόμενα, αλλά ως αρμονικά ασκούμενα δικαιώματα. Οι ποικιλόμορφες διαφορές, που ανακύπτουν ανάμεσα στους φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων, οφείλονται στις πραγματικές συγκρούσεις ανάμεσα στα άτομα. Αποστολή όμως του δικαίου είναι ακριβώς η δικαιοϊκή άρση των πραγματικών συγκρούσεων, δηλαδή η απονομή δικαιοσύνης, επομένως κατά δίκαιο δεν υπάρχουν συγκρούσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων. Ο προορισμός, η αποστολή και η αξία του δικαίου είναι να επιβάλει την αρμονική συμβίωση, δηλαδή να αίρει τις πραγματικές συγκρούσεις με νομικούς κανόνες.

Προκύπτει έτσι η θεμελιώδεις διάκριση ανάμεσα στην πραγματική σύγκρουση και στην δικαιοϊκή άρση της, ανάμεσα στην πραγματική αντίθεση και στην νομική σύνθεση της αντίθεσης. Εφόσον πράγματι υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στους φορείς των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αυτό σημαίνει ότι κάποιος από τους φορείς «υπερέβη» τα όρια της άσκησης των δικαιωμάτων του ή με άλλη έκφραση «παρέβη» τις υποχρεώσεις, που του επιβάλλει το δίκαιο, δηλαδή ενήργησε χωρίς δικαίωμα. Η παράβαση των υποχρεώσεων, οδηγεί στην παραβίαση των δικαιωμάτων του άλλου.

Συμπερασματικά λοιπόν η εικόνα της σύγκρουσης των δικαιωμάτων είναι πλαστή. Προέρχεται από τον ατομικισμό και ενισχύει τις ατομικιστικές δοξασίες. Ζήτημα σύγκρουσης δικαιωμάτων στην σύγχρονη έννομη τάξη δεν υπάρχει. Το ζήτημα που τίθεται δεν είναι η στάθμιση των συμφερόντων ή των «αξιών» η διακρίβωση του ποιος είναι αμυνόμενος και ποιος επιτιθέμενος, είναι δηλαδή ζήτημα διακρίβωσης της άμυνας από την επίθεση.

Υ.ΑΡΣΗ ΤΗΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Σύμφωνα με το άρθρο 25, παρ.1 Σ τα κρατικά όργανα προκειμένου να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκηση των συνταγματικών δικαιωμάτων, οφείλουν να αίρουν τις μεταξύ τους συγκρούσεις. Στη γερμανική νομική επιστήμη και υπό την επίδραση της νομολογίας του ΓΟΣΔ έχουν δύο πρότυπα, μέθοδοι επίλυσης διαφορών συνταγματικών δικαιωμάτων στο πεδίο σχέσεως κρατών-πολιτών. Η πρώτη μέθοδος βασίζεται στην αρχή της αναλογικότητας και εφαρμόζεται για τον περιορισμό των δικαιωμάτων με επιφύλαξη νόμου. Η δεύτερη μέθοδος είναι η εναρμόνιση για τον περιορισμό των δικαιωμάτων χωρίς επιφύλαξη νόμου.

Η αρχή της αναλογικότητας επιτάσσει την ύπαρξη εύλογης σχέσης, εύλογης αναλογίας, ανάμεσα στον επιδιωκόμενο σκοπό και στον περιορισμό του συνταγματικού δικαιώματος, ως μέσου για την επίτευξη του σκοπού. Η αρχή της αναλογικότητας προσδιορίζει τη σχέση ανάμεσα στο σκοπό του νομοθέτη και το μέσο που χρησιμοποιεί για την επίτευξή του και το οποίο περιορίζει το συνταγματικό δικαίωμα. Η αρχή της αναλογικότητας κατοχυρώνεται στο άρθρο 25 παρ.1 εδ. 'δ Σ, όπου ορίζεται ότι οι κάθε είδους περιορισμοί των συνταγματικών δικαιωμάτων πρέπει να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας. Κατά το Γερμανικό Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο ο νομοθετικός περιορισμός του συνταγματικού δικαιώματος πρέπει να ανταποκρίνεται προς τα πράγματα, να θεμελιώνεται στη φύση του πράγματος και δεν επιτρέπεται ο νομοθέτης να εισάγει περιορισμούς ξένους προς αυτή.

Από πολύ νωρίς το ΓΟΣΔ στράφηκε προς τη λύση του προβλήματος της σύγκρουσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο πεδίο των σχέσεων μεταξύ των ιδιωτών, αντιμετωπίζοντας τις πιο δύσκολες περιπτώσεις διαπροσωπικής εφαρμογής των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Έτσι, στο πλαίσιο της νομολογίας του ΓΟΣΔ αναπτύχθηκε η θεωρία ή η μέθοδος της στάθμισης συμφερόντων που συνδέεται στενά με την αντίληψη, που επικρατεί στη Γερμανία, για το «αξιολογικό σύστημα» και την «αξιολογική φύση» της γερμανικής έννομης τάξης. Η μέθοδος της στάθμισης των συμφερόντων ξεκινά από τη βάση της νόμιμης άσκησης των δικαιωμάτων και από τα δύο μέρη της διαφοράς και αντιμετωπίζοντας το όλο θέμα περιπτωσιολογικά, προβαίνει στη στάθμιση των συμφερόντων σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Η αρχή της στάθμισης των συμφερόντων αποσκοπεί στην *ad hoc* αξιολόγηση των πραγματικών και νομικών δεδομένων προκειμένου να κριθεί το κατά περίπτωση επικρατέστερο συμφέρον ή ο ανάλογος περιορισμός των συγκρουόμενων συμφερόντων.

1. ΑΜΟΙΒΑΙΑ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Ο σπουδαιότερος ίσως περιορισμός των ατομικών αλλά και των κοινωνικών δικαιωμάτων προέρχεται από την *ανάγκη αμοιβαίας οριοθέτησης* των βιοτικών σχέσεων που ρυθμίζουν, καθώς και ένταξής τους στο συνολικό πλαίσιο της συνταγματικής τάξης, κατά τρόπο ώστε να διασφαλίζεται η συστηματική και τελολογική ενότητα του Συντάγματος.

Έτσι πολλές φορές καθίσταται ανέφικτη η υλοποίηση κοινωνικού δικαιώματος χωρίς αντίστοιχο περιορισμό ενός ατομικού, όπως όταν το κράτος πρέπει να απαλλοτριώσει ιδιωτική έκταση, για να ανεγερθούν εκεί εργατικές κατοικίες (άρθρα 17 παρ. 2 και 21 παρ. 4 Συντ.). Ή ακόμη η άσκηση ενός και του αυτού δικαιώματος από πολλούς φορείς του ταυτόχρονα μπορεί να καθίσταται ανέφικτη.¹²

¹² Χρυσόγονος Κ., ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2002

Έτσι είναι αδύνατη η ταυτόχρονη ελεύθερη κίνηση των αυτοκινήτων σε πολυσύχναστη διασταύρωση. Με μια πολύ γενική έννοια θα μπορούσε ίσως να υποστηριχθεί ότι ανακύπτει κάποια «σύγκρουση» ανάμεσα στις συνταγματικά κατοχυρωμένες ατομικές ελευθερίες και τις αρμοδιότητες του δημοκρατικά νομιμοποιημένου νομοθέτη, παρόλο που ορισμένες φορές η άσκηση της αρμοδιότητας είναι απαραίτητη για την κατοχύρωση της ελευθερίας.

Οποιαδήποτε προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος οφείλει να έχει ως αφετηρία όπως προαναφέρθηκε τη *θεμελιώδη παραδοχή της «τυπικής νομικής ισοδυναμίας όλων των διατάξεων, οι οποίες περιλαμβάνονται στο Σύνταγμα»*. Κατά συνέπεια δεν τίθεται θέμα *in abstracto* προτίμησης οποιασδήποτε συνταγματικής διάταξης σε βάρος άλλης, εκτός βέβαια αν υπάρχει μεταξύ τους σχέση ειδικότητας. Τέτοια σχέση υφίσταται π.χ. μεταξύ των άρθρων 5 παρ.2 εδ.Α και 7 παρ.3 εδ.Β' Συντ., με αποτέλεσμα να μην είναι πάντοτε συνταγματικά απαγορευμένη η θανατική ποινή.¹³

Τα κλασικά ατομικά δικαιώματα, εφόσον θεωρηθούν ως αρνητικοί κανόνες αρμοδιότητας, είναι ειδικότερα σε σχέση με τη γενική νομοθετική αρμοδιότητα της πολιτείας. Στις περισσότερες λοιπόν περιπτώσεις συγκρούσεων υπάρχει μερική επικάλυψη των πραγματικών των συγκρουόμενων δικαιωμάτων ή άλλων διατάξεων και ταυτόχρονα αντίθετη μεταξύ των έννομων συνεπειών τους. Δεδομένου, όμως ότι πρόκειται για τυπικά ισοδύναμες διατάξεις, η σύγκρουσή τους μπορεί να αντιμετωπισθεί μόνο με βάση «μία *ad hoc* σχέση προτιμήσεως ανάμεσά τους, με γνώμονα τη βέλτιστη δυνατή έκβαση στη σύγκρουση των διακυβευόμενων δικαιωμάτων και έννομων αγαθών». Αντίθετα σε αλλοδαπές συνταγματικές τάξεις, όπως π.χ. η αμερικανική, διαφαίνεται η τάση για *a priori* αξιολογική ιεράρχηση των ελευθεριών σε «προτιμώμενες» (*preferred freedoms*) και μη.¹⁴

¹³ Χρυσόγονος Κ., *ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, 2002

¹⁴ Χρυσόγονος Κ., *ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα*, 2002

2. ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΑΘΜΙΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Στο σημείο αυτό ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί μια έντονη νομολογιακή τάση η οποία τείνει προς την κατεύθυνση της ιεράρχησης συνταγματικών αρχών και δικαιωμάτων, τάση ιδιαίτερα εμφανής σε απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Αυτή δέχθηκε ότι η προστασία της ελευθερίας της επιστήμης(άρθρο 16 παρ. 1 Συντ.) και της έκφρασης (άρθρο 14 Συντ.) «επειδή αποσκοπεί στη διαφύλαξη υψίστων κοινωνικών αγαθών, καλύπτει (νομιμοποιεί) και προσβολές του δικαιώματος της προσωπικότητας που τυχόν ενυπάρχουν στην ενάσκησή τους, οι οποίες έτσι, εφόσον δεν προσβάλλεται η αξία του ανθρώπου, δεν είναι παράνομες διότι η προσωπικότητα, κι αν θίγεται, έχει στην συγκεκριμένη περίπτωση υποδεέστερη σημασία σε σχέση με το αγαθό των ως άνω ελευθεριών». Προκύπτει έτσι μια ιεράρχηση με την αξία του ανθρώπου (άρθρο 2 παρ.1 Συντ.) στην κορυφή, της ελευθερίας της επιστήμης και της έκφρασης σ' ένα επόμενο επίπεδο και τέλος το - κατοχυρωμένο επίσης Σύνταγμα - δικαίωμα της προσωπικότητας υποδεέστερο από αυτές. Το κριτήριο της ιεράρχησης αυτής(υποτίθεται πως) είναι η αξιολόγηση των προστατευόμενων από κάθε διάταξη «κοινωνικών αγαθών», χωρίς καμία περαιτέρω διευκρίνιση για το που στηρίζεται η αξιολόγηση αυτή. Όμως ακόμη κι αν θεωρηθεί ότι η αξιολόγηση δεν γίνεται αυθαίρετα, κατά την υποκειμενική κρίση του δικαστή, αλλά με βάση τις κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις, το πρόβλημα δεν λύνεται, αφού παρόμοιες αξιολογήσεις θέτουν αναπόφευκτα θέματα που βρίσκονται από τη φύση τους στο κέντρο της πολιτικής και κοινωνικής αντιπαράθεσης. Εξάλλου εφόσον ο ίδιος ο συντακτικός

νομοθέτης δεν προέβη σε ιεράρχηση των συνταγματικών δικαιωμάτων, δεν επιτρέπεται να τον υποκαταστήσει ο δικαστής.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση μάλιστα όλα αυτά δεν θα έπρεπε να είχαν απασχολήσει καν το δικαστήριο, επειδή το επίδικο ζήτημα, δηλαδή η απάλειψη με δικαστική απόφαση φράσεων από λεξικό της ελληνικής γλώσσας, ρυθμίζεται ειδικά από το άρθρο 14 παρ. 3 Συντ., αφού τέτοια παρέμβαση κυκλοφορία του λεξικού ισοδυναμεί με συνταγματικά ανεπίτρεπτη κατάσχεση.¹⁵

Η άρνηση μιας αργiori αξιολογικής ιεράρχησης εμπεριέχει βέβαια τον κίνδυνο της δικαστικής αυθαιρεσίας, αφού ο δικαστής είναι εκείνος που θα κρίνει τελικά τη συνταγματικότητα των νομοθετικών ρυθμίσεων και της διοικητικής πρακτικής. Τίθεται λοιπόν το ζήτημα της αντικειμενικότητας, ή κατά άλλη άποψη, της αμεροληψίας της δικαστικής κρίσης, ένα ζήτημα συνυφασμένο άρρηκτα με το γενικότερο θέμα της ερμηνείας του Συντάγματος, το οποίο δεν μπορεί να σκιαγραφηθεί εδώ. Μπορεί, παρά ταύτα, να διατυπωθεί η **κατευθυντήρια αρχή της πρακτικής αρμονίας ή πρακτικής εναρμόνισης** των συγκρουόμενων δικαιωμάτων ή διατάξεων. Τούτο σημαίνει ότι πρέπει καταρχήν να αποφεύγεται η βιαστική στάθμιση των εκατέρωθεν συνταγματικά αναγνωρισμένων αγαθών και μια δημοψηφιστικού τύπου επιλογή ενός, με πλήρη παραμερισμό του άλλου. Αντίθετα, ο ερμηνευτής και ο εφαρμοστής του Συντάγματος οφείλουν να επιδιώκουν την εναρμόνισή τους, έτσι ώστε το καθένα από τα αγαθά αυτά να προστατεύεται στο μέτρο του αμοιβαία δυνατού. Η αμοιβαία οριοθέτησή τους οδηγεί στην καλύτερη (όχι και στη μεγαλύτερη ή εντατικότερη) πρακτική εφαρμογή και των δύο, ή των τυχόν περισσοτέρων, έννομων αγαθών, τα οποία κατοχυρώνουν οι συγκρουόμενες συνταγματικές διατάξεις. Παρατηρείται έτσι π.χ. ότι «εφόσον η ελευθερία της οδικής κυκλοφορίας είναι συνήθης και καθημερινή, ο περιορισμός της, τότε - τότε, για να καταστεί δυνατή η άσκηση της ελευθερίας

¹⁵ Χρυσόγονος Κ., ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2002

των συναθροίσεων είναι θεμιτός, αλλά και επιβεβλημένος». Τούτο ισχύει όμως υπό την προϋπόθεση ότι πρόκειται για συνάθροιση παροδικού χαρακτήρα, διάρκειας μερικών ωρών. Εάν αντίθετα οι συγκεντρωμένοι εννοούν να «καταλάβουν» επί εικοσαήμερο το οδόστρωμα κύριας εθνικής οδού, προκειμένου έτσι να παραλύσουν την οικονομική ζωή και να επιβάλουν τις απόψεις τους στην πολιτεία, το πράγμα ασφαλώς αλλάζει. Μια τέτοια συμπεριφορά δεν μπορεί να βρει πλέον έρεισμα στο δικαίωμα της συνάθροισης, διότι θίγει υπέρμετρα την οικονομική ελευθερία και την ελευθερία κίνησης μεγάλου αριθμού τρίτων προσώπων.¹⁶

Γενικότερα η αρχή της πρακτικής εναρμόνισης συνεπάγεται την απαίτηση του σεβασμού «της εύλογης σχέσης των χρησιμοποιούμενων μέσων, προς τον επιδιωκόμενο σκοπό ή της συνάφειας του μέσου προς το σκοπό». Παραπέρα, ο εφαρμοστής του Συντάγματος και ιδίως ο δικαστής οφείλει να λάβει υπόψη του τα πράγματα δεδομένα και να τα εκτιμήσει κατά τρόπο τέτοιο ώστε οι σχετικές κρίσεις του (όχι κατ' ανάγκη και το διατακτικό μιας συγκεκριμένης απόφασης) να μπορούν να συναντήσουν ευρύτερη αποδοχή. Πρέπει λοιπόν «1 νομική λύση... να μπορεί να γίνει διυποκειμενικά δεκτή, ακριβώς διότι είναι γενικεύσιμη σε κάθε περίπτωση, ασχέτως προς τα πρόσωπα αυτών που κρίνουν ή κρίνονται κάθε φορά».

Είναι λοιπόν, πανθομολογούμενο γεγονός ότι η καταστροφή του δασικού πλούτου της χώρας μας έχει προσλάβει δραματικές διαστάσεις. Υπό τις προϋποθέσεις αυτές η συνδρομή λόγου δημοσίου συμφέροντος που δικαιολογεί τη μεταβολή του προορισμού δάσους, εφόσον προέχει για την εθνική οικονομία άλλη χρήση του, θα πρέπει να γίνει δεκτή μόνο σε εντελώς εξαιρετικές περιπτώσεις και πάντως όχι για οικιστικούς σκοπούς, έστω και αν αυτοί συνίστανται σε υλοποίηση της επιταγής του άρθρου 21 παρ. 4 Συντ.¹⁷

¹⁶ Χρυσόγονος Κ., ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2002

¹⁷ Χρυσόγονος Κ., ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2002

3. ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η αποδοχή της παραπάνω θεωρίας περί φαινομενικότητας στη σύγκρουση δικαιωμάτων έχει ως αποτέλεσμα την υιοθέτηση ενός νέου προσανατολισμού στη λύση του προβλήματος. Ο προσανατολισμός ακολουθεί τη μέθοδο της θεσμικής εφαρμογής των δικαιωμάτων, η οποία σημαίνει την εφαρμογή τους στο επίπεδο μερικότερης έννομης σχέσης ή θεσμού, είτε ως προς το γενικό, είτε ως προς το θεσμικό τους περιεχόμενο, όπως προσδιορίζεται από τη σχέση αιτιώδους συνάφειας. Η συχνότερη εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και τα περισσότερα προβλήματα δεν εμφανίζονται στο πλαίσιο της γενικής κυριαρχικής σχέσης, αλλά σε μερικότερα επίπεδα, έννομων σχέσεων ή θεσμών και οπωσδήποτε ανεξάρτητα από τον χαρακτηρισμό τους ως δημόσιου ή ιδιωτικού δικαίου.

Επομένως ο άνθρωπος ζώντας στην οργανωμένη κοινωνία, είναι αναγκασμένος να εισέλθει, να ζήσει και να λειτουργήσει μέσα στους μερικότερους θεσμούς που υπάρχουν και λειτουργούν στο πλαίσιο της γενικότερης κοινωνικοκρατικής συνύπαρξης. Η είσοδος του ανθρώπου στους θεσμούς σε άλλες περιπτώσεις έχει άμεσα αναγκαστικό χαρακτήρα (π.χ. στρατιωτική θητεία), και σε άλλες υπερισχύει η ελευθερία επιλογής (π.χ. γάμος, σπουδές). Η είσοδος του ανθρώπου στους μερικότερους θεσμούς έχει ως αποτέλεσμα πολλές φορές τον περιορισμό της ελευθερίας του, τη μεγαλύτερη ή μικρότερη «θεσμοποίηση της ελευθερίας», τη θεσμοποίηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Δηλαδή τα συνταγματικά δικαιώματα ασκούμενα μέσα στους θεσμούς συστέλλονται.

Η θεσμική εφαρμογή είναι μέθοδος διαλεκτική, αντικειμενική και ουσιαστική. Η εφαρμογή κάποιου θεμελιώδους δικαιώματος μέσα σε κάποιο θεσμό, μπορεί να γίνει κατά δύο τρόπους. Είτε ως

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

εφαρμογή όλης της έκτασης του περιεχομένου του δικαιώματος, είτε ως εφαρμογή του θεσμικού του περιεχομένου. Θεσμικό περιεχόμενο είναι το περιορισμένο περιεχόμενο που αποκτούν τα θεμελιώδη

δικαιώματα εφαρμοζόμενα μέσα σ' ένα συγκεκριμένο θεσμό, σε μια συγκεκριμένη έννομη σχέση. Το σύνολο των απλών περιορισμών του γενικού αμυντικού περιεχομένου του δικαιώματος, αφαιρούμενο από το γενικό αυτό περιεχόμενο, σχηματίζει το θεσμικό περιεχόμενο του δικαιώματος στο συγκεκριμένο θεσμό. Το θεσμικό περιεχόμενο δεν είναι επομένως σταθερό, όπως στο γενικό, παραλλάσσει στους διάφορους θεσμούς και έννομες σχέσεις. Η πολυμορφία της ανθρώπινης ζωής οδηγεί στο συμπέρασμα ότι τα δικαιώματα δεν είναι αμετάβλητες σταθερές αλλά αντίθετα νομικά μεγέθη, των οποίων το περιεχόμενο συστέλλεται ή διαστέλλεται ανάλογα με το θεσμό, την διαπροσωπική σχέση στις οποίες το πλαίσιο ασκούνται. Η «κινητικότητα» των δικαιωμάτων αποτελεί χαρακτηριστικό τους γνώρισμα.

Το πώς προσδιορίζεται το μέτρο της θεσμικής προσαρμογής του δικαιώματος εξαρτάται από τον δεσμό αιτιώδους συνάφειας δικαιώματος και θεσμού. Όταν δεν συνδέονται δικαίωμα και θεσμός με δεσμό αιτιώδους συνάφειας, τότε επιβάλλεται η εφαρμογή του γενικού περιεχομένου του δικαιώματος. Αντίθετα αν υπάρχει αιτιώδης συνάφεια τότε επιβάλλεται ο περιορισμός του γενικού αμυντικού περιεχομένου. Η θεσμική εφαρμογή αποτελεί ταυτόχρονη εφαρμογή του περιεχομένου των δικαιωμάτων και των διαπροσωπικών σχέσεων. Η θεσμική εφαρμογή βασίζεται στον εντοπισμό των αντίθετων, στην ανάλυση των περιεχομένων τους και στην διερεύνηση της μεταξύ τους ενότητας. Δεν κατευθύνεται μόνο προς το υποκειμενικό στοιχείο, προς το άτομο, το δικαίωμα αλλά στέφεται ταυτόχρονα προς το αντικειμενικό στοιχείο, δηλαδή το περιεχόμενο της σχέσης, το θεσμό.

Η θεσμική εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων βασίζεται στην αντιπαράθεση των περιεχομένων δικαιώματος και διαπροσωπικής

σχέσης (Θεσμού). Η αντικειμενική, η Θεσμική αυτή αντιπαράθεση αντικαθιστά την κατά την κλασική νομικοπολιτική σκέψη αντιπαράθεση ατόμου προς άτομο που πήρε την νομική μορφή της αντιπαράθεσης δικαιώματος προς δικαίωμα, συμφέροντος προ σ συμφέρον και που αντικατοπτρίζεται στην βαθιά ριζωμένη αντίληψη για «σύγκρουση» των δικαιωμάτων. Εφόσον επιχειρείται η εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων στις διαπροσωπικές σχέσεις, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη, ταυτόχρονα και το περιεχόμενο του δικαιώματος, αλλά και το περιεχόμενο της σχέσης, στο πλαίσιο της οποίας επιδιώκεται η εφαρμογή του, αλλιώς η προσπάθεια καταλήγει σε άτοπα.

Από την διαπροσωπική εφαρμογή του αμυντικού περιεχομένου όλων των θεμελιωδών δικαιωμάτων προκύπτει ότι, το Σύνταγμα αφενός απαγορεύει την επίθεση, αφετέρου προστατεύει την άμυνα. Η λειτουργική εξήγηση της αμυντικής ενέργειας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, προκύπτει μόνο με την τοποθέτησή της στο λειτουργικό πλαίσιο άμυνας - επίθεσης, αμυνόμενου επιτιθέμενου. Η νομικοπολιτική πεμπουσία της απόλυτης αμυντικής ενέργειας των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι ακριβώς η προστασία του αμυνόμενου από τον επιτιθέμενο. Η εφαρμογή των αμυντικών δικαιωμάτων στις διαπροσωπικές σχέσεις, αποκαλύπτει τις πραγματικές *de facto* συγκρούσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων - τις οποίες συγκαλύπτει η έλλειψη αυτής της εφαρμογής - και βασιζόμενη στην βάση, ότι από νομική άποψη δεν υπάρχουν συγκρούσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων, προστατεύει τον αμυνόμενο από τον επιτιθέμενο.

Προκύπτει έτσι η διάκριση του αμυνόμενου από τον επιτιθέμενο. Επιτιθέμενος είναι εκείνος, ο οποίος παραβαίνοντας τις υποχρεώσεις του προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων. Επιτιθέμενος είναι πάντοτε εκείνος ο οποίος προσβάλλει τα δικαιώματα του άλλου, εκείνος δηλαδή ο οποίος περιορίζει τα δικαιώματα του άλλου, χωρίς ο περιορισμός αυτός να επιβάλλεται από την αντικειμενική αιτιώδη συνάφεια. Παράλληλα αμυνόμενος είναι εκείνος, του οποίου προσβάλλονται τα θεμελιώδη

δικαιώματα. Η εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτρέπει την επιθετική συμπεριφορά των ανθρώπων. Στα διάφορα ζεύγη των υποκειμένων, στις διάφορες έννομες σχέσεις, η εφαρμογή των θεμελιωδών δικαιωμάτων προστατεύει τον αμυνόμενο από τον επιτιθέμενο.

Η προστασία αυτή είναι αμφίδρομη. Δεν είναι προστασία πάντα και μόνο του οφειλέτη ή πάντα και μόνο του δανειστή. Προστατεύεται πάντα ο αμυνόμενος και αποκρούεται ο επιτιθέμενος, ανεξάρτητα αν επιτιθέμενος λ.χ. είναι ο διαθέτης ή ο κληρονόμος. Βέβαια η προστασία αυτή τοποθετούμενη στην πραγματικότητα, είναι προστασία του αδύνατου από τον ισχυρό, γιατί η προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων των άλλων προϋποθέτει την πραγματική δυνατότητα της πραγματοποίησης της προσβολής, προϋποθέτει την πραγματική δύναμη, που υπάρχει κατά κανόνα σε ένα από τα μέρη της σχέσης. Οι παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων πραγματοποιούνται συχνότερα στο πλαίσιο των εξουσιαστικών κυριαρχικών σχέσεων. Δεν προϋποθέτουν όμως την ύπαρξη αυτών των σχέσεων.¹⁸

VI. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το ζήτημα της σύγκρουσης των συνταγματικών δικαιωμάτων είναι ένα καίριο ζήτημα που απασχόλησε και εξακολουθεί να απασχολεί θεωρία και νομολογία. Βέβαια το γεγονός αυτό δεν πρέπει να

¹⁸ Α. Δημητρόπουλος, Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου

δημιουργεί εντύπωση καθώς είναι σαφής η συμβολή των δικαιωμάτων αυτών στην εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας. Οι τρόποι αντιμετώπισης του ζητήματος αυτού ποικίλουν. Αρκετοί είναι οι υποστηρικτές της άποψης ότι η σύγκρουση δικαιωμάτων υφίσταται και ότι μόνος τρόπος επίλυσής της είναι η αξιολογική τους στάθμιση. Όμως δε θα πρέπει να λησμονείται ότι η μέθοδος της στάθμισης ως προς την επίλυση της σύγκρουσης συνταγματικών δικαιωμάτων χαρακτηρίζεται από μειονεκτήματα με βασικότερο από αυτά τον κίνδυνο υποκειμενικής και μεροληπτικής αντιμετώπισης των τιθέμενων προβλημάτων από τον εκάστοτε αποφασίζοντα δικαστή, ο οποίος καλείται να αποφασίσει για τη συνταγματικότητα των κανόνων δικαίου που εφαρμόζονται σε μία συγκεκριμένη περίπτωση. Για το λόγο αυτό σχετικά με το ζήτημα της επίλυσης της σύγκρουσης συνταγματικών δικαιωμάτων θα πρέπει να προτιμάται η μέθοδος της θεσμικής εφαρμογής τους. Οποιαδήποτε προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος θα πρέπει να έχει ως γνώμονα και αφετηρία την παραδοχή της τυπικής νομικής ισοδυναμίας όλων των διατάξεων που περιλαμβάνει το Σύνταγμα. Η συγκεκριμένη μέθοδος εξασφαλίζει την αντιμετώπιση του προβλήματος επιδιώκοντας το συνδυασμό δικαιωμάτων και θεσμών με σεβασμό και με σκοπό την εξισορρόπησή τους. Με τη μέθοδο αυτή παρέχεται αποτελεσματική λύση στις περιπτώσεις σύγκρουσης των συνταγματικών δικαιωμάτων ενώ συγχρόνως δεν καταστρατηγείται ο θεμελιώδης κανόνας της διάκρισης των εξουσιών, καθώς ο δικαστής δεν υποκαθιστά το νομοθέτη.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΣΧΕΤΙΚΟΙ ΝΟΜΟΙ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Δικαστήριο:

Τόπος: ΑΘΗΝΑ

Αριθ. Απόφασης: 854

Ετος: 2002

Περίληψη Συνταγματικό δίκαιο - Ελευθερία τύπου - Προστασία ιδιωτικού βίου - Ποινικό δίκαιο - Δυσφήμιση - Αστικό δίκαιο - Προσβολή προσωπικότητας - Άρση αδίκου χαρακτήρα προσβολής - Τύπος - Δημοσιεύματα - Δικαιολογημένο ενδιαφέρον πληροφόρησης - Δημόσια πρόσωπα - Πολιτική δικονομία - Διαφορές από προσβολή προσωπικότητας - Αναίρεση - Προθεσμία αναίρεσης - Όποιος παράνομα προσβάλλεται στην προσωπικότητά του, τιμή του ή την υπόληψή του και μάλιστα εκείνη που σχετίζεται με την ιδιωτική ή την οικογενειακή ζωή του, με συκοφαντία ή δυσφήμιση ή εξύβριση, έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Ο άδικος χαρακτήρας της προσβολής με δυσφήμιση ή εξύβριση αίρεται σε περίπτωση που ο προσβολέας προβαίνει στις δυσφημιστικές ή υβριστικές εκδηλώσεις από δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Τέτοιο ενδιαφέρον απορρέει και από την ελευθερία του τύπου, όσον αφορά τη δημοσίευση ειδήσεων και γεγονότων σχετικά με τη συμπεριφορά φυσικών προσώπων, ιδίως δε αυτών που ασκούν δημόσιο λειτούργημα, και κατέχουν αξιώματα, διότι ευλόγως ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο. Επιτρέπεται η δια του τύπου δημοσίευση, προς πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού, δυσμενών κρίσεων ή μειωτικών αξιολογήσεων, ακόμη και με οξεία κριτική, των προσβεβλημένων ως άνω προσώπων που ασκούν δημόσιο λειτούργημα ή κατέχουν δημόσιο αξίωμα. Αν κάποιο από τα πρόσωπα, που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο, έχει επιδιώξει την προβολή του δια της τηλεόρασης ή άλλου μέσου μαζικής ενημερώσεως, εκθέτοντας δημόσια τις απόψεις του για τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο αλλά και γεγονότα από το δικό του ιδιωτικό και οικογενειακό βίο, ώστε να μπορούν να εκληφθούν αυτά ως παραδείγματα ενισχυτικά εκείνων των απόψεων, επιτρέπεται κατ' αρχήν η δια του τύπου δημοσίευση γεγονότων από τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο του, προς

ενίσχυση της, επίσης δημοσιευόμενης και δυσμενούς έναντι εκείνου, κριτικής. Η άρση του άδικου χαρακτήρα της προσβολής με δυσφήμιση ή εξύβριση αποκλείεται αν από τον τρόπο που έλαβαν χώρο οι δυσφημιστικές ή υβριστικές εκδηλώσεις προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως, ήτοι σκοπός καταφρονήσεως από τον προσβολέα έναντι του προσβαλλομένου. Κατά την ειδική διαδικασία των επί εργατικών διαφορών δικάζεται η διαφορά που εισάγεται με αγωγή κάποιου για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης από την προσβολή της προσωπικότητάς του με συκοφαντία ή δυσφήμιση δια του τύπου, στρεφόμενη τόσο κατά προσώπων που κυκλοφόρησαν το προσβλητικό δημοσίευμα όσο και κατά προσώπων που χορήγησαν έγγραφο ή φωτογραφικό ή άλλης φύσεως πληροφοριακό υλικό προς δημιουργία του δημοσιεύματος. Η προθεσμία της αναιρέσεως κατά της σχετικής αποφάσεως είναι δέκα πέντε ημερών, εάν εκείνος που δικαιούται να ασκήσει αυτό το ένδικο μέσο διαμένει στην Ελλάδα, αρχίζει από την επομένη της επιδόσεως της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως και λήγει στις 7 το βράδυ της τελευταίας ημέρας της εν λόγω προθεσμίας ή, αν αυτή είναι κατά νόμο εξαιρετέα, την ίδια ώρα της επόμενης μη εξαιρετέας ημέρας.

Κείμενο Απόφασης

Αριθμός 854 / 2002

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Α' Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Στέφανο Μαθθία, Πρόεδρο Αρείου Πάγου, Πέτρο Κακκαλή, Σπυρίδωνα Γκιάφη, Παναγιώτη Φιλιππόπουλο και Χρήστο Μπαβέα, Αρεοπαγίτες. ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του στις 15 Απριλίου 2002, με την παρουσία και της Γραμματέως Κωνσταντίνας Ξηροτύρη, για να δικάσει μεταξύ: Του αναιρεσιβλήτου: Ν.Χ.Μ., κατοίκου Αθηνών, ο οποίος εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Κώστα Δερμετζή. Των αναιρεσιβλήτων: 1) Εκδοτικής εταιρίας περιορισμένης ευθύνης με την επωνυμία "Ε.** Θ.** Ε.Π.Ε." που εδρεύει στην Αθήνα και εκπροσωπείται νόμιμα, 2) Ι.Λ., κατοίκου

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Αθηνών, και 3) .Γ.Β., κατοίκου Αθηνών, οι οποίοι εκπροσωπήθηκαν από τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους Ηρακλή Κυριακίδη και 4) Μ.Β., κατοίκου Αθηνών, η οποία εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο της Παρασκευά Λιάρτη.

Η ένδικη διαφορά έχει εισαχθεί με την από 14-9-1998 αγωγή του ήδη αναιρεσιόντος που κατατέθηκε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 1841/2000 του ίδιου δικαστηρίου και 765/2001 του Εφετείου Αθηνών. Την αναίρεση της τελευταίας απόφασης ζητεί ο αναιρεσιών με την από 12-4-2001 αίτησή του και τους από 11-3-2002 πρόσθετους λόγους αυτής.

Κατά τη συζήτηση της υποθέσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όπως σημειώνεται πιο πάνω. Ο Εισηγητής Αρεοπαγίτης Σπυρίδων Γκιάφης ανέγνωσε την από 1-4-2002 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αιτήσεως αναιρέσεως. Ο πληρεξούσιος του αναιρεσιόντος ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως και των προσθέτων λόγων αναιρέσεως και δήλωσε -ως προς την ένσταση του πληρεξουσίου δικηγόρου της 4ης αναιρεσίβλητης για εκπρόθεσμη άσκηση της αναίρεσης κατ' αυτής (η οποία διατυπώθηκε στις από 14-3-2002 προτάσεις του)- ότι η 13/4/2001 (τελευταία ημέρα από την επίδοση της προσβαλλόμενης απόφασης σε αυτήν) ήταν Μεγάλη Παρασκευή, δηλαδή εξαιρετέα, οπότε η αναίρεση κατατέθηκε ορθώς στη Γραμματεία του Αρείου Πάγου στις 17-4-2001, την Τρίτη της Διακαινησίμου, συνεπώς πρέπει να συζητηθεί η αίτηση αναίρεσης και κατ' αυτής. Οι πληρεξούσιοι των αναιρεσιβλήτων ζήτησαν την απόρριψη της αιτήσεως και των προσθέτων λόγων αναιρέσεως (ο πληρεξούσιος της 4ης αναιρεσίβλητης ζήτησε την απόρριψη της αιτήσεως και ως εκπρόθεσμης), καθένας δε τη ν καταδίκη του αντίδικουμέρους στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Ι. Από τα άρθρα 57 εδ. α', 59 εδ. α' και 932 ΑΚ, σε συνδυασμό και προς τα άρθρα 361, 362, 363 και 367 ΠΚ, συνάγονται τα

εξής: Όποιος παράνομα προσβάλλεται στην προσωπικότητά του, νοούμενη ως το προστατευόμενο από το Σύνταγμα (αρθρ. 2 παρ. 1) πλέγμα των αξιών που απαρτίζουν την ηθική υπόσταση του ανθρώπου, και ειδικότερα προσβάλλεται στην, προστατευόμενη από το Σύνταγμα (αρθρ. 5 παρ. 2 και 9 παρ. 1), από την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ, Ν.Δ. 53/1974, αρθρ 8) και από το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ΔΣΑΠΔ, Ν.2462/1997, αρθρ. 17 και 22), τιμή του ή την υπόληψή του και μάλιστα εκείνη που σχετίζεται με την ιδιωτική ή την οικογενειακή ζωή του, με συκοφαντία ή δυσφήμιση ή εξύβριση, έχει δικαίωμα να απαιτήσει να αρθεί η προσβολή και να μην επαναληφθεί στο μέλλον. Σε περίπτωση που η προαναφερόμενη προσβολή υπήρξε και υπαίτια, το δικαστήριο μπορεί επιπλέον, αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, να καταδικάσει τον προσβολέα να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί. Ο άδικος όμως χαρακτήρας της προσβολής με δυσφήμιση ή εξύβριση αίρεται σε περίπτωση που ο προσβολέας προβαίνει στις δυσφημιστικές ή υβριστικές εκδηλώσεις από δικαιολογημένο ενδιαφέρον. Τέτοιο ενδιαφέρον απορρέει και από την, προστατευόμενη από το Σύνταγμα (αρθρ.14), από την ΕΣΔΑ (αρθρ.10) και από το ΔΣΑΠΔ (άρθρ. 19). ελευθερία του τύπου, όσον αφορά τη δημοσίευση ειδήσεων και γεγονότων σχετικά με τη συμπεριφορά φυσικών προσώπων, ιδίως δε αυτών που ασκούν δημόσιο λειτούργημα, και κατέχουν αξιώματα, διότι ευλόγως ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο. Παρέπεται ότι μέσα στα πλαίσια αυτά επιτρέπεται η δια του τύπου δημοσίευση, προς πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού, δυσμενών κρίσεων ή μειωτικών αξιολογήσεων, ακόμη και με οξεία κριτική, των προβεβλημένων ως άνω προσώπων που ασκούν δημόσιο λειτούργημα ή κατέχουν δημόσιο αξίωμα. Ειδικότερα, αν _____ κάποιος από τα ως ανωτέρω πρόσωπα, που ενδιαφέρουν το κοινωνικό σύνολο, έχει επιδιώξει την προβολή του δια της τηλεοράσεως ή άλλου μέσου μαζικής ενημερώσεως,

εκθέτοντας δημόσια τις απόψεις του για τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο αλλά και γεγονότα από το δικό του ιδιωτικό και οικογενειακό βίο, ώστε να μπορούν να εκληφθούν αυτά ως παραδείγματα ενισχυτικά εκείνων των απόψεων, επιτρέπεται κατ' αρχήν η δια του τύπου δημοσίευση γεγονότων από τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο του, προς ενίσχυση της, επίσης δημοσιευόμενης και δυσμενούς έναντι εκείνου, κριτικής. Ωστόσο, η προαναφερόμενη άρση του άδικου χαρακτήρα της προσβολής με δυσφήμιση ή εξύβριση αίρεται, αν από τον τρόπο που έλαβαν χώρα οι δυσφημιστικές ή υβριστικές εκδηλώσεις προκύπτει σκοπός εξυβρίσεως, δηλαδή σκοπός καταφρονήσεως από τον προσβολέα έναντι του προσβαλλομένου. Στην προκείμενη περίπτωση, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, κατ' ορθή εκτίμησή της, το Εφετείο δέχθηκε τα ακόλουθα: Λίγο πριν από την 11-11-1997 η τέταρτη εναγόμενη και ήδη αναιρεσίβλητη Μ.Β. άσκησε ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών την από 27-10-1997 αίτηση κατά του ενάγοντος και ήδη αναιρεσειόντος Ν.-Χ.Μ., εν διαστάσει συζύγου εκείνης, καθηγητή και πρύτανη του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, για τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων, όπως εκείνου της προσωρινής αναθέσεως της επιμέλειας του ανήλικου γιού τους σε εκείνη. Η αίτηση αυτή περιήλθε εις γνώση τόσο της πρώτης εναγόμενης και ήδη αναιρεσίβλητης εταιρίας, που ήταν ιδιοκτήτρια της επιχειρήσεως εκδόσεως του εβδομαδιαίου περιοδικού CIAO, όσο και των δεύτερου και τρίτου εναγομένων και ήδη αναιρεσιβλήτων, που η πρώτη απασχολούσε στην υπηρεσία της εκδόσεως του περιοδικού ως διευθυντή και διευθυντή εκδόσεως, αντίστοιχα, όσο και δημοσιογράφου του περιοδικού, αυτά δε τα τέσσερα πρόσωπα αποφάσισαν να συνταχθεί από το τελευταίο τούτων και να καταχωριστεί σε προσεχές τεύχος του περιοδικού δημοσίευμα με βάση την ως άνω αίτηση. Πράγματι στις 11-11-1997 κυκλοφόρησε τεύχος του περιοδικού, που περιείχε το ως άνω δημοσίευμα. Τούτο ήταν εκτεταμένο και πολύχρωμο, είχε κύριο τίτλο με μεγάλα γράμματα «Ν.Μ.. Ο κύριος ΠΡΥΤΑΝΗΣ ήταν

ΒΙΑΙΟΣ και ΓΥΝΑΙΚΑΣ», υπέρτιτλο «η σύζυγός του ζητάει διαζύγιο, διατροφή και την επιμέλεια του παιδιού τους» και υπότιτλο «Εξακολουθούσε να απουσιάζει συχνά και επέστρεψε πολλές φορές στο σπίτι μας με δαγκωματιές σε επίμαχα σημεία του σώματος και με εμφανή σημάδια κραγιόν στα πουκάμισά του». Υπήρχαν δε και τρεις έγχρωμες φωτογραφίες. Στην πρώτη εμφανίζονταν οι δύο σύζυγοι με τη σημείωση «Το ζεύγος Μ., πριν αρκετούς μήνες όταν η κρίση υπέβασκε αλλά δεν είχε ξεσπάσει ακόμα». Στη δεύτερη εμφανιζόταν ο σύζυγος με τη σημείωση «Τι σημασία έχει που είναι πρύτανης;» Ο Ν.Μ. έχει κι αυτός τις αδυναμίες του». Στην Τρίτη εμφανιζόταν η σύζυγος με τη σημείωση « Η κυρία Μ. είναι σαφέστατη στην αγωγή της. Μιλάει για εξωσυζυγικές σχέσεις και για βίαιη συμπεριφορά του συζύγου της» Ακολουθούσε δε κείμενο, που κατά τα κύρια σημεία του είχε ως εξής: ... Με αίτηση που κατέθεσε η κ. Β. κατηγορεί (το σύζυγο της)... ζητώντας διατροφή και στέγη ... Ο γάμος... έγινε το Φεβρουάριο του 1989 ... οι προσωπικές τους σχέσεις και η οικογενειακή τους ζωή ήταν «ζήτημα εσχάτου ενδιαφέροντος» για εκείνον. Το μοναδικό που τον απασχολούσε ... ήταν «που θα παραχωρήσει συνέντευξη, ποιο θα είναι το περιεχόμενό της, ποια δημόσια θέση θα καταλάβει και πως θα τη διεκδικήσει»... «χαρακτηριστικό παράδειγμα του ελάχιστου ενδιαφέροντος που έδειχνε ο αντίδικος για μένα και την οικογένεια μας είναι το γεγονός ότι την ώρα που εγώ έφερνα στον κόσμο ... το παιδί (μας), ο αντίδικος προτίμησε να βρίσκεται σε πάρτι». Η αγάπη... για τον άνδρα της... την έκανε... να δέχεται ακόμη και τις συχνές απουσίες (εκείνου) από το σπίτι τους τα βράδια ... η σύζυγος δεν άργησε να μάθει τι συμβαίνει. Στις αρχές του χρόνου πληροφορήθηκε ότι ο άνδρας της έχει εξωσυζυγικές σχέσεις και η ίδια αναφέρει στην αίτηση... το όνομα της γυναίκας... με την οποία... είχε ο άνδρας της δεσμό... εκείνος «ήταν μια παρεκτροπή» της είπε και υποσχέθηκε ότι ο δεσμός του θα έπαιρνε τέλος... «..Δυστυχώς όμως δεν πραγματοποίησε την υπόσχεσή του. Εξακολουθούσε να απουσιάζει συχνά και

επέστρεψε... με δαγκωματιές σε επίμαχα σημεία του σώματός του και με εμφανή σημάδια κραγιόν στα πουκάμισά του» ... «Κάθε φορά που προσπαθούσα να συζητήσω με τον αντίδικο για ... τις εξώγαμες σχέσεις του... αυτός αντιδρούσε απότομα και βίαια, με εξύβριζε με λέξεις όπως «τρελή» «πουτάνα» και πολύ συχνά χειροδικούσε σε βάρος μου «.. «πολλές φορές οι μώλωπες στο σώμα μου από τα κτυπήματά του... ήσαν εμφανείς για αρκετές ημέρες». Στις αρχές του περασμένου Σεπτεμβρίου ...

σε μια έξαρση του θυμού του ... «μου έτεινε το πιστόλι και με απείλησε ότι θα με σκοτώσει». Τον ίδιο μήνα ... όταν το ζευγάρι βρέθηκε στην Πολυτεχνειούπολη Ζωγράφου με το αυτοκίνητό τους, εκείνη βρήκε στη θέση συνοδηγού ίχνη της «άλλης» και του έκανε πάλι ζήτημα. Ο σύζυγος «εξεμάνη, μου έδωσε μια γροθιά και με κατέβασε κακήν κακώς από το αυτοκίνητο». Τα ως ανωτέρω γεγονότα, που αναφέρονταν στο δημοσίευμα, περιέχονταν πράγματι στην προαναφερόμενη αίτηση και ανταποκρίνονταν στην αλήθεια, με συνέπεια να μη στοιχειοθετείται αστική ευθύνη των πρώτης, δεύτερου και τρίτου εναγομένων για προσβολή της προσωπικότητας του ενάγοντος με συκοφαντία μέσω του προεκτιθέμενου δημοσιεύματος. Περαιτέρω, ασφαλώς η πρώτη εναγομένη δια των νόμιμων αντιπροσώπων της

και οι δεύτερος και τρίτος εναγόμενοι από πρόθεση μέσω του δημοσιεύματος διέδωσαν ενώπιον του κοινού τα προαναφερόμενα γεγονότα που ήταν σχετικά αφενός με τις ερωτικές σχέσεις του ενάγοντος με γυναίκα διαφορετική της συζύγου του και αφετέρου με τις βιαιότητες του ίδιου κατά της συζύγου του και που έβλαψαν την τιμή και την υπόληψη αυτού του διαδίκου και έτσι εκείνοι οι διάδικοι προσέβαλαν την προσωπικότητα αυτού του διαδίκου με δυσφήμιση. Ωστόσο συνέτρεξαν και τα εξής γεγονότα: Ο ενάγων, εκτός του ότι ασκούσε το δημόσιο λειτούργημα του καθηγητή και πρύτανη του Πολυτεχνείου, ήταν διευθυντής της Μονάδας Υπολογιστικής Ρευστοδυναμικής και μέλος πολλών επιτροπών της δημόσια διοικήσεως για θέματα παιδείας και γι' αυτό ήταν ευρύτατα γνωστός στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Είχε

δε και πολιτικές φιλοδοξίες και γι' αυτό επιδίωκε την προβολή του δια της τηλεοράσεως και των άλλων μέσων μαζικής ενημερώσεως, με συνέπεια να αποτελεί πρόσωπο που ενδιέφερε το κοινωνικό σύνολο. Δια των ως άνω δε μέσων εξέθετε δημόσια τις απόψεις του και για τον ιδιωτικό και οικογενειακό βίο των σύγχρονων ανθρώπων, όπως για τις σχέσεις των δύο φύλων και για τον έρωτα. Εξέθετε όμως επίσης και γεγονότα από το δικό του ιδιωτικό και οικογενειακό βίο, ώστε να μπορούν να εκληφθούν αυτά ως παραδείγματα ενισχυτικά των ως άνω απόψεών του. Τούτο συνέβη ιδίως α) σε συνέντευξη του της 8-3-1992 στο περιοδικό ΕΨΙΛΟΝ, στην οποία ανέφερε ότι σε μπαρ συνήθιζε να πίνει «νεγκρόνι», ότι οδηγούσε αγωνιστικό αυτοκίνητο «Πόρσε Καρέρα», ότι η ζωή χωρίς τις γυναίκες θα έχανε πολύ από την αξία της, οι σχέσεις δε του ίδιου με τις γυναίκες ήταν θυελλώδεις και άρχισαν όταν ήταν μαθητής της έκτης δημοτικού, αφού τότε ήταν ερωτευμένος με ένα κορίτσι της πέμπτης, που όμως τον αγνοούσε και γι' αυτό άρχισε να ρίχνει στρακαστρούκες έξω από το σπίτι της, ερωτώμενος δε ποιο πρόσωπο θα επέλεγε για βραδινή του έξοδο μεταξύ των Αλβέρτου Αίνστάιν και Κιμ Μπάσιντζερ, απάντησε «την Κιμ Μπάσιντζερ... Βέβαια, αν η Κιμ είχε το μυαλό του Αλβέρτου, ακόμη καλύτερα», προσθέτοντας ότι η σύζυγος του θα θύμωνε από την επιλογή του, αλλά γνώριζε ότι αυτός την αγαπούσε και ήταν ευτυχισμένος, διότι οι δύο τους είχαν πετύχει συνδυασμό πάθους, πόθου, αγώνα και αιωνιότητας, και β) σε συνέντευξή του, μαζί με τη σύζυγό του, της 3-2-1994 στην εφημερίδα το ΒΗΜΑ, στην οποία οι δύο τους απάντησαν σε ερωτήσεις για το πότε και πως γνωρίστηκαν, πως ερωτεύθηκαν, πότε εόρταζαν τον έρωτά τους και γενικά για τις προσωπικές τους σχέσεις. Ενόψει δε τούτων και του ότι οι τρεις πρώτοι εναγόμενοι, τυγχάνοντας πρόσωπα συνδεδεμένα άμεσα με τον τύπο, προέβησαν στη δημοσίευση του επίμαχου δημοσιεύματος για ενημέρωση του κοινωνικού συνόλου, που κατά τα προεκτιθέμενα, είχε ήδη ενημερωθεί ιδίως για τον τρόπο γνωριμίας και ζωής του

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ενάγοντος με την τέταρτη εναγομένη, ως προς τα αίτια του χωρισμού τους και ως προς τη συμπεριφορά εκείνου ως συζύγου, συνέτρεξε δικαιολογημένο ενδιαφέρον των τριών πρώτων εναγομένων σε σχέση με τις προμνημονευόμενες δυσφημιστικές εκδηλώσεις τους. Από τον προπαρατιθέμενο δε τρόπο που έλαβαν χώρα οι προμνημονευόμενες δυσφημιστικές εκδηλώσεις, ήτοι από την παράθεσή τους μέσω του επίμαχου δημοσιεύματος, δεν υπήρξε σκοπός εξυβρίσεως του ενάγοντος από τους τρεις πρώτους εναγομένους, δηλαδή σκοπός καταφρονήσεως από αυτούς προς εκείνον. Παρέπεται ότι ο άδικος χαρακτήρας της εκ μέρους αυτών προσβολής της προσωπικότητας του Ν.Χ.Μ. ήρθη, δεν υπήρχε δε σκοπός εξυβρίσεως. Έκρινε ακολούθως το Εφετείο ότι η αγωγή, περί επιδικάσεως εν μέρει και αναγνώρισεως εν μέρει απαιτήσεως χρηματικής ικανοποιήσεως εξαιτίας προσβολής της προσωπικότητας του ενάγοντος με συκοφαντία ή με δυσφήμιση μέσω του προαναφερόμενου δημοσιεύματος, καθ' όσο μέρος στρεφόταν κατά των τριών πρώτων εναγομένων, ήταν απορριπτέα ως κατ' ουσίαν αβάσιμη. Έτσι το Εφετείο δεν παραβίασε τις προδιαλαμβανόμενες διατάξεις ουσιαστικού δικαίου, δεν τις παραβίασε δε ούτε εκ πλαγίου με στέρηση της αποφάσεως του από νόμιμη βάση εξαιτίας ανεπαρκών αιτιολογιών, αφού εξέθεσε στην αναιρεσιβαλλόμενη με πληρότητα και σαφήνεια τα πραγματικά γεγονότα, που ήταν αναγκαία για την εφαρμογή των ως άνω διατάξεων, τις οποίες και εφάρμοσε. Συνεπώς οι περί των αντιθέτων των πρώτος και δεύτερος και πρόσθετος πρώτος, μέρη πρώτο και δεύτερο, λόγοι της αναιρέσεως, από τους αριθ. 1 ή 19, ανάλογα, του άρθρου 559 Κ.Πολ.Δ., είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι. Με αιτίαση, προβάλλεται, κατ' ορθή εκτίμησή της, ότι το Εφετείο παραβίασε τη διάταξη ουσιαστικού δικαίου του άρθρου 366 παρ. 1ΠΚ, που προβλέπει ότι απαγορεύεται η διεξαγωγή αποδείξεως και η από το δικαστήριο της ουσίας παραδοχή ως αποδεδειγμένης της αλήθειας δυσφημιστικού γεγονότος, ώστε να αποκλείεται η συκοφαντία, όταν το γεγονός αυτό αφορά αποκλειστικά σχέσεις του οικογενειακού ή

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

του ιδιωτικού βίου και ο ισχυρισμός ή η διάδοση τούτου έγιναν κακόβουλα, την παραβίασε δε, δεδομένου ότι δέχθηκε ως αποδεικνυόμενη την αλήθεια των αναφερόμενων στην απόφασή του δυσφημιστικών για τον ενάγοντα γεγονότων, που αφορούσαν αποκλειστικά σχέσεις του οικογενειακού και ιδιωτικού βίου του ως άνω διαδίκου, καθώς και ότι στην πραγματικότητα ο ισχυρισμός και η διάδοση των γεγονότων τούτων από τους τρεις πρώτους εναγομένους έγιναν κακόβουλα, προκειμένου να πλήξουν τη δημόσια εικόνα του ενάγοντος. Η αιτίαση αυτή είναι απορριπτέα προεχόντως ως αόριστη, διότι δεν αναφέρονται σ' αυτήν, όπως απαιτείται για το ορισμένο αυτής από τα άρθρα 118 αριθ. 4, 559 αριθ. 1 και 566 παρ. 1 Κ.Πολ.Δ. (Όλ. ΑΠ 32/1996), οι παραδοχές του Εφετείου ως προς το κατά πόσο αποδείχθηκε ή μη ότι ο ισχυρισμός και η διάδοση των ως ανωτέρω δυσφημιστικών γεγονότων από τους τρεις πρώτους εναγομένους έγιναν κακόβουλα. Με άλλη αιτίαση προβάλλεται, κατ' ορθή εκτίμηση της, ότι, ενόψει του ότι οι τρεις πρώτοι εναγόμενοι άσκησαν το δικαίωμα της ελεύθερης εκφράσεως των στοχασμών τους δια του τύπου καταχρηστικά, το Εφετείο παραβίασε τις διατάξεις ουσιαστικού δικαίου των άρθρων 25 παρ. 3 Συντάγματος και 281 ΑΚ. Και η αιτίαση αυτή είναι απορριπτέα ως αόριστη, διότι δεν αναφέρονται σ' αυτήν οι παραδοχές του Εφετείου επί των αποδεικνυόμενων ή μη περιστατικών, που αφορούσαν την καταχρηστική άσκηση του δικαιώματος.

II. Όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, το Εφετείο έλαβε υπόψη και απέκρουσε ως αναληθή τον ουσιώδη για την έκβαση της δίκης πραγματικό ισχυρισμό, που του πρότεινε νόμιμα ο ενάγων- εκκαλών και που συνίστατο στο ότι από τον τρόπο δημοσιεύσεως του επίμαχου δημοσιεύματος και ιδίως της σ' αυτό εμφανίσεως των φωτογραφιών και των τίτλων και λοιπών στοιχείων του κειμένου, με τη χρήση των λέξεων «βίαιος» και «γυναικάς» και με την επιλογή προσβλητικών για τον ενάγοντα αποσπασμάτων από δικόγραφο της τέταρτης εναγομένης προέκυπτε ο εκ μέρους των τριών πρώτων εναγομένων σκοπός

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

εξυβρίσεως του ενάγοντος. Συνεπώς ο από το αριθ. 8 περ. β του άρθρου 559 Κ.Πολ.Δ πρόσθετος δεύτερος, μέρος πρώτο, λόγος της αναιρέσεως, με τον οποίο υποστηρίζεται το αντίθετο, είναι απορριπτέος ως αβάσιμος.

III. Από τα άρθρα 144 παρ. 1, 564 παρ. 1, 591 παρ. 1 και 681 Δ παρ.1 και 5 ΚΠολΔ συνάγονται τα εξής: Κατά την ειδική διαδικασία των επί εργατικών διαφορών εφαρμοζόμενων άρθρων 666 παρ. 1, 667, 670, 671 παρ. 1 έως 3 και 672 - 676 δικάζονται οι διαφορές που αφορούν σε αποζημιώσεις οποιασδήποτε μορφής περιουσιακής ζημιάς ή ηθικής βλάβης, που προκλήθηκε δια του τύπου, όπως είναι η διαφορά που εισάγεται με αγωγή κάποιου για χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης από την προσβολή της προσωπικότητάς του με συκοφαντία ή δυσφήμιση δια του τύπου, στρεφόμενη τόσο κατά προσώπων που, συνδεόμενα άμεσα με τη λειτουργία του τύπου, αντίστοιχα κυκλοφόρησαν δημοσίευμα, που προκάλεσε την προσβολή, όσο και κατά προσώπων που συμμετείχαν στην προσβολή δια της χορηγήσεως στα προαναφερόμενα πρόσωπα έγγραφου ή φωτογραφικού ή άλλης φύσεως, πληροφοριακού υλικού προς δημιουργία του προμνημονευόμενου δημοσιεύματος. Η προθεσμία δε της αναιρέσεως κατά αποφάσεως, με την οποία δικάστηκε τέτοια διαφορά, είναι δέκα πέντε ημερών, εάν εκείνος που δικαιούται να ασκήσει αυτό το ένδικο μέσο διαμένει στην Ελλάδα, αρχίζει από την επομένη της επιδόσεως της αναιρεσιβαλλόμενης αποφάσεως και λήγει στις 7 το βράδυ της τελευταίας ημέρας της εν λόγω προθεσμίας ή, αν αυτή είναι κατά νόμο εξαιρετέα, την ίδια ώρα της επόμενης μη εξαιρετέας ημέρας. Στην προκείμενη περίπτωση, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, το Εφετείο, δικάζοντας κατά την προδιαλαμβανόμενη ειδική διαδικασία, έκρινε ότι ήταν απορριπτέα ως κατ' ουσίαν αβάσιμη η περί της προμνημονευόμενης επιδικάσεως και αναγνώρισεως αγωγή, καθ' όσο μέρος στρεφόταν κατά της τέταρτης εναγομένης, η οποία μάλιστα αγωγή στηριζόταν στο ότι αυτή η εναγομένη συμμετείχε στην προσβολή της προσωπικότητας

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

του ενάγοντος μέσω του επίμαχου δημοσιεύματος, που αντιστοίχως κυκλοφόρησα νοι τρεις πρώτοι εναγόμενοι, διά της χορηγήσεως στους ομοδίκους της αντιγράφου της αιτήσεώς της για λήψη ασφαλιστικών μέτρων και των τριών φωτογραφιών προς δημιουργία _____ του δημοσιεύματος. Όπως προκύπτει δε από τη

10.426/14.3.2001 έκθεση επιδόσεως του δικαστικού επιμελητή του Πρωτοδικείου Αθηνών Χρήστου Τόλη, η τέταρτη εναγομένη επέδωσε στον ενάγοντα, που είχε κατοικία και διαμονή στην Ελλάδα, την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση νόμιμα στις 14.3.2001, με συνέπεια ότι η δεκαπενθήμερη προθεσμία της αναιρέσεως κατ' εκείνης της αποφάσεως άρχισε να τρέχει στις 15.3.2001 και έληξε στις 29.3.2001, ημέρα Πέμπτη και ώρα 7 το βράδυ. Όπως προκύπτει δε από την αίτηση αναιρέσεως με την παρά πόδας πράξη καταθέσεως αυτής στο Εφετείο Αθηνών, η εν λόγω αίτηση κατατέθηκε αρμοδίως και έτσι ασκήθηκε στις 17.4.2001. Επομένως η αίτηση αυτή, καθ' όσο μέρος στρέφεται κατά της τέταρτης εναγομένης -αναιρεσίβλητης, απλής, σημειωτέον, ομοδίκου με τους λοιπούς εναγομένους-αναιρεσιβλήτους, συγκεκριμένα δε κατά τους υπόλοιπους λόγους και πρόσθετους λόγους αναιρέσεως, που αφορούν την κατά την αγωγή ευθύνη αυτής της διαδίκου έναντι του ενάγοντος - αναιρεσειόντος, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη εξαιτίας εκπρόθεσμης ασκήσεώς της, κατόπιν σχετικής αυτεπάγγελτης έρευνας αλλά και αποδοχής αντίστοιχης ενστάσεως της ίδιας διαδίκου, που προβλήθηκε με τις νόμιμα και εμπρόθεσμα, κατ' άρθρο 570 παρ. 1 ΚΠολΔ κατατεθειμένες προτάσεις της, καίτοι στηρίζεται αυτή σε άλλη αιτιολογία.

Για τους λόγους αυτούς

Απορρίπτει την από 12 Απριλίου 2001 αίτηση του Ν.-Χ.Μ. για αναίρεση της 765/2001 αποφάσεως του Εφετείου Αθηνών. Και καταδικάζει τον αναιρεσειόντα στη δικαστική δαπάνη των αναιρεσιβλήτων, που ορίζεται σε χίλια εξήντα (1.060) ευρώ.

Κρίθηκε και αποφασίστηκε στην Αθήνα στις 29 Απριλίου 2002.

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Δημοσιεύθηκε στο ακροατήριό του στις 16 Μαΐου 2002.

Πρόεδρος: ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΑΤΘΙΑΣ

Εισηγητές: ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΓΚΙΑΦΗΣ

Λήμματα: Συνταγματικό δίκαιο, Ελευθερία τύπου, Προστασία ιδιωτικού βίου,

Ποινικό δίκαιο, Δυσφήμιση, Αστικό δίκαιο, Προσβολή προσωπικότητας, Αρση αδίκου χαρακτήρα προσβολής, Τύπος, Δημοσιεύματα, Δικαιολογημένο ενδιαφέρον πληροφόρησης, Δημόσια

πρόσωπα, Πολιτική δικονομία, Διαφορές από προσβολή προσωπικότητας, Αναίρεση, Προθεσμία αναίρεσης

35

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ ΣΕ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

Δικαστήριο:

Τόπος: ΑΘΗΝΑ

Αριθ. Απόφασης: 1317

Ετος: 2001

Περίληψη Βιντεοσκόπηση - Βιντεοκασέτα - Προσφορές Ιερού Προσκυνηματος - Υπεξαίρεση κακουργηματική - Παράνομα αποδεικτικά μέσα - Κατ' εξακολούθηση έγκλημα - Συναυτουργία - Παράνομα αποκτηθέντα αποδεικτικά μέσα δεν λαμβάνονται υπόψη, εκτός αν πρόκειται για κακουργήματα επαπειλούμενα με ποινή ισόβιας κάθειρξης και εκδοθεί σχετική ειδικά αιτιολογημένη δικαστική απόφαση. Πότε στοιχειοθετείται το αδίκημα της αθέμιτης παρακολούθησης ή μαγνητοφώνησης ή βιντεοσκόπησης, προφορικής μη δημόσιας συνομιλίας ή πράξης τρίτων. Δεν στοιχειοθετείται αξιόποινη πράξη ή μαγνητοσκόπηση των μελών της Διοίκησης Ιδρύματος ή Ιερού Προσκυνηματος κατά την εκτέλεση των υπηρεσιακών τους καθηκόντων, όπως είναι η είσπραξη και καταμέτρηση των γενομένων από τρίτους προσφορών και συνεπώς, είναι επιτρεπτή η χρήση της σχετικής μαγνητοταινίας

ως αποδεικτικού μέσου. Ορθά το Συμβούλιο Εφετών εκτίμησε, κατά την παραπεμπτική του κρίση, τις 15 βιντεοκασέτες που λήφθηκαν από

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

κρυφή κάμερα, που είχε στηθεί στο γραφείο του Προσκυνήματος όπου γίνονταν οι καταμετρήσεις των προσφερομένων από τους πιστούς χρημάτων και τιμαλφών προς καταγραφή της παράνομης ιδιοποίησης μέρους αυτών από τους κατηγορούμενους διαχειριστές του Προσκυνήματος. Στοιχεία υπεξαίρεσης σε βαθμό κακουργήματος.

Επί υπεξαίρεσεως τελουμένης κατ' εξακολούθηση λαμβάνεται υπόψη το σύνολο της αξίας των υπεξαίρεθέντων αντικειμένων. Έννοια συναυτουργίας. Ορθή και αιτιολογημένη παραπομπή για κακουργηματική υπεξαίρεση κατ' εξακολούθηση των αναιρεσιόντων μελών της εννεαμελούς Επιτροπής διοίκησης του Ιερού Προσκυνήματος Αγίας Παρασκευής Τεμπών, οι οποίοι κατά την άσκηση των διαχειριστικών τους καθηκόντων υπεξαιρούσαν σταδιακά χαρτονομίσματα και τιμαλφή από τις προσφορές των πιστών στο παγκάρι της Εκκλησίας, το συνολικό δε ποσό της υπεξαίρεσης ανήλθε στο ιδιαίτερας μεγάλης αξίας ποσό των 45.000.000 δραχμών.

Κείμενο Απόφασης

Συγκροτήθηκε από τους δικαστές: Ευάγγελο Κρουσταλάκη, Αντιπρόεδρο, Μιχαήλ Καρατζά και Αριστείδη Κρομμύδα-Εισηγητή, Αρεοπαγίτες.

Με την παρουσία και του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Αναστασίου Καπόλλα (γιατί κωλύεται ο Εισαγγελέας) και της Γραμματέως Ευδοκίας Φραγκίδη.

Συνήλθε σε Συμβούλιο στο Κατάστημά του στις 11 Μαΐου 2001, προκειμένου να αποφανθεί για τις αιτήσεις των αναιρεσιόντων-κατηγορουμένων: 1) Π.Τ. του Η., κατοίκου Ομορφοχωρίου Λάρισας, 2) Α.Α. του Ι., κατοίκου Λάρισας και 3) Κ.Μ. του Β. κατοίκου Άρμενίου, περί αναιρέσεως του υπ' αριθμ.2/2000 βουλεύματος του Συμβουλίου Εφετών Λάρισας, με συγκατηγορούμενο τον Σ.Α. του Α., κάτοικο Λάρισας. Το Συμβούλιο Εφετών Λάρισας, με το ως άνω βούλευμά του διέταξε όσα λεπτομερώς αναφέρονται σ' αυτό, και οι αναιρεσιόντες-κατηγορούμενοι ζητούν τώρα την αναίρεση του βουλεύματος τούτου, για τους λόγους που αναφέρονται στις

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

από 9 Φεβρουαρίου 2000 αιτήσεις τους αναίρεσης, οι οποίες καταχωρίστηκαν στο οικείο πινάκιο με τον αριθμό 194/00.-Έπειτα ο Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου Αναστάσιος Καπόλλας,εισήγαγε για κρίση στο Συμβούλιο τη σχετική δικογραφία με την πρόταση του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Δημητρίου Σιδέρη με αριθμό 232/30-4-01,στην οποία αναφέρονται τα ακόλουθα: "Εισάγω τις από 9 Φεβρουαρίου 2000διακεκριμένες αιτήσεις αναιρέσεως των κατηγορουμένων Α.Α. του Ι., κατοίκου Λάρισας, Κ.Μ. του Β., κατοίκου Αρμενίου Λάρισας και Π.Τ. του Η., κατοίκου Ομορφοχωρίου Λάρισας αντίστοιχα, κατά του αριθμ. 2/2000βουλεύματος του Συμβουλίου Εφετών Λάρισας και εκθέτω τα εξής:

1. Τις υπό κρίση αιτήσεις οι εν λόγω αιτούντες, στους οποίους το προσβαλλόμενο ανωτέρω βούλευμα έχει επιδοθεί νομίμως στις 31 Ιανουαρίου2000 έχουν ασκήσει εμπρόθεσμα στις 9 Φεβρουαρίου 2000 κατά του αριθμ.2/2000 βουλεύματος του Συμβουλίου Εφετών Λάρισας, με το οποίο το δευτεροβάθμιο αυτό Συμβούλιο αφ' ενός μεν αφού δέχθηκε τυπικά και στην ουσία εν μέρει τις εφέσεως των εν λόγω διαδίκων εξαφάνισε το προβαλλόμενο με τις εφέσεις αυτές αριθμ. 206/1999 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Λάρισας, με το οποίο οι ανωτέρω κατηγορούμενοι παραπέμπονται στο ακροατήριο του Τριμελούς Εφετείου Κακουρημάτων Λάρισας για το κακούργημα της υπεξαιρέσεως στην υπηρεσία από κοινού και κατ' εξακολούθηση αντικειμένου ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, για την διάπραξη της οποίας οι εν λόγω υπαίτιοι μεταχειρίσθηκαν ιδιαίτερα τεχνάσματα (αρθρ. 45, 98 και 258 περιπτ. Β και γ του Π.Κ.), αφ' ετέρου δε κατά επιτρεπτή μεταβολή της κατηγορίας αυτής παραπέμπει τους ίδιους κατηγορούμενους μαζί με τον μη ασκήσαν τα αναίρεση συγκατηγορούμενό τους Σ.Α. του Α., κάτοικο Λάρισας, στο ίδιο πιο πάνω δικαστήριο για να δικασθούν για το κακούργημα της υπεξαιρέσεως από κοινού και κατ' εξακολούθηση, αντικειμένου ιδιαίτερα μεγάλης αξίας που το είχαν εμπιστευθεί στους υπαίτιους αυτούς λόγω της ιδιότητάς τους ως διαχειριστών ξένης

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

περιουσίας (αρθρ. 45, 98 και 375 παρ. 1 και 2 του Π.Κ. όπως η παράγραφος 2 αντικατ. με το άρθρο 1 παρ. 2 του Ν.2408/1996). Ειδικότερα η περί της ασκήσεως του εξεταζόμενου ένδικου μέσου της αναιρέσεως σχετικές δηλώσεις έγιναν ενώπιον του Γραμματέως του τμήματος Βουλευμάτων του Εφετείου Λάρισας και περί των δηλώσεων αυτών συντάχθηκαν οι αριθμ. 3,2 και 1/2000 εκθέσεις. Εξ' άλλου στις εν λόγω εκθέσεις ως λόγοι αναιρέσεως διατυπώνονται γενικά μεν σ' όλες τις εκθέσεις αυτές η έλλειψη της επιβαλλόμενης ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας του προσβαλλομένου ανωτέρω βουλεύματος (αρθρ. 482 παρ. 1α' και 484 παρ. 1ε' του Κ.Ποιν.Δικ.) καθώς και η εσφαλμένη ερμηνεία των ουσιαστικών ποινικών διατάξεων που εν προκειμένω εφαρμόσθηκαν (αρθρ. 484 παρ. 1β' του Κ.Π.Δ), ειδικώς δε στις δύο πρώτες από τις εν λόγω εκθέσεις η παράλειψη της μνείας όλων των αποδεικτικών μέσων επί των οποίων το δευτεροβάθμιο Συμβούλιο θεμελίωσε την σχετική κρίση του, καθώς και η πλημμελής αξιολόγηση των αποδεικτικών αυτών μέσων, όπως αναλυτικότερα εκτίθεται στις παραπάνω εκθέσεις αναιρέσεως.

167/2008 ΑΠ (452708)

(Α' ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ ΝΟΜΟΣ)

Προστασία της ελευθεροτυπίας. Αδικήματα μέσω του τύπου. Προϋποθέσεις αποζημίωσης λόγω αδικοπραξίας και προσβολής προσωπικότητας. Δημοσιεύματα που αναφέρονται στο παραδικαστικό κύκλωμα. (Επικυρώνει τη 1257/2005 ΕφΘεσσαλ).

Αριθμός 167/2008

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Α2` Πολιτικό Τμήμα

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 8 Οκτωβρίου 2007, για να δικάσει την υπόθεση μεταξύ: Της αναιρεσείδουσας: Χ1, η οποία εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο της με δήλωση του άρθρου 242 παρ. 2 του Κ.Πολ.Δ.. Των αναιρεσιβλήτων: 1. Ψ1, 2. Ψ2, 3. Ψ3, 4. Ψ4, 5. Ψ5 και 6. Ανώνυμης εταιρίας με την επωνυμία ..... ως ιδιοκτήτριας της εφημερίδας ....., που εδρεύει στην Αθήνα και εκπροσωπείται νόμιμα. Ο 1ος εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του, με δήλωση του άρθρου 242 παρ. 2 του Κ.Πολ.Δ., οι λοιποί εκπροσωπήθηκαν από τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους, με δήλωση του άρθρου 242 παρ. 2 του Κ.Πολ.Δ. .

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 19-6-2003 αγωγή της ήδη αναιρεσείδουσας, που κατατέθηκε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 30984/2004 του ίδιου Δικαστηρίου και 1257/2005 του Εφετείου Θεσσαλονίκης. Την αναίρεση της τελευταίας απόφασης ζητά η αναιρεσείδουσα με την από 23-6-2005 αίτησή της.

Κατά τη συζήτηση της αίτησης αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όπως σημειώνεται πιο πάνω.

Η εισηγήτρια Αρεοπαγίτης, ανέγνωσε την από 13-9-2006 έκθεση του κωλυομένου να μετάσχει στη σύνθεση του δικαστηρίου αυτού, του ήδη προαχθέντος σε Αντιπρόεδρο, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αίτησης αναίρεσης.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Κατά το άρθρο 14 παρ.1 του Συντάγματος, καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του, τηρώντας τους νόμους του Κράτους, ενώ, κατά την παρ.2 του ίδιου άρθρου, ο τύπος είναι ελεύθερος, η λογοκρισία και κάθε άλλο προληπτικό μέτρο απαγορεύονται. Επίσης, κατά το άρθρο 10 παρ.1 της ΕΣΔΑ (κυρ. ν.δ 52/1974) "Όταν πρόσωπο έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών άνευ

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

επεμβάσεως των δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων". Το δικαίωμα, όμως τούτο υπόκειται, σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ.2 της ΕΣΔΑ (και 19 παρ.3 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα-κυρ. ν.2462/1997), σε περιορισμούς και κυρώσεις, που προβλέπονται από το νόμο και αποσκοπούν, εκτός άλλων, στην προστασία της υπολήψεως και των δικαιωμάτων τρίτων. Εξ άλλου, κατά το άρθρο μόνο παρ. 1 του ν. 1178/1981, ο ιδιοκτήτης κάθε εντύπου υποχρεούται σε πλήρη αποζημίωση για την παράνομη περιουσιακή ζημία, καθώς και σε χρηματική ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που προξενήθηκαν υπαίτια με έστω και αν η κατά το άρθρο 914 ΑΚ υπαιτιότητα, η κατά το άρθρο 919 ΑΚ πρόθεση και η κατά το άρθρο 920 ΑΚ γνώση ή υπαίτια άγνοια συντρέχουν στον συντάκτη του δημοσιεύματος ή αν ο τελευταίος είναι άγνωστος στον εκδότη ή τον διευθυντή συντάξεως του εντύπου. Περαιτέρω, κατά το άρθρο 57 ΑΚ, όποιος προσβάλλεται παράνομα στην προσωπικότητά του έχει δικαίωμα να απαιτήσει, μεταξύ των άλλων, και αποζημίωση κατά τις περί αδικοπραξιών διατάξεις, κατά δε το άρθρο 59 ΑΚ και στην περίπτωση της ΑΚ 57, το δικαστήριο με την απόφασή του, ύστερα από αίτηση αυτού που έχει προσβληθεί, και αφού λάβει υπόψη το είδος της προσβολής, μπορεί επί πλέον να καταδικάσει τον υπαίτιο να ικανοποιήσει την ηθική βλάβη αυτού που έχει προσβληθεί. Η ικανοποίηση συνίσταται, μεταξύ άλλων, και σε πληρωμή χρηματικού ποσού. Τέτοιο προστατευόμενο αγαθό είναι και η τιμή κάθε ανθρώπου, η οποία αντικατοπτρίζεται στην υπόληψη, εκτίμηση και αξία που αποδίδεται σ' αυτόν από τους άλλους. Τέλος, κατά το άρθρο 559 αριθ.19 ΚΤΠολΔ αναίρεση χωρεί αν η απόφασή του δικαστηρίου της ουσίας δεν έχει νόμιμη βάση και ιδίως αν δεν έχει καθόλου αιτιολογίες ή έχει αιτιολογίες αντιφατικές ή ανεπαρκείς σε ζήτημα που ασκεί ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης. Ανεπάρκεια αιτιολογιών, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, υπάρχει όταν δεν προκύπτουν από την απόφαση σαφώς και επαρκώς τα περιστατικά που είναι κατά νόμο αναγκαία για τη στοιχειοθέτηση

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

στη συγκεκριμένη περίπτωση της διάταξης ουσιαστικού δικαίου που εφαρμόστηκε ή περί της μη συνδρομής τούτων, η οποία αποκλείει την εφαρμογή της, όχι δε όταν υφίστανται ελλείψεις αναγόμενες στην ανάλυση, στάθμιση και εκτίμηση των αποδείξεων, εφόσον το πόρισμα από την εκτίμηση αυτή εκτίθεται σαφώς (Ολ.ΑΠ 1/1999). Στην προκειμένη περίπτωση, το Εφετείο, μετ' εκτίμηση των αποδείξεων, κατά την ανέλεγκτη περί πραγμάτων κρίση του, δέχεται στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφασή του τα εξής: Η αναιρεσείουσα ήταν Πρόεδρος Πρωτοδικών και από .... έως και ..... υπηρέτησε ως Πρωτοδίκης στο Τμήμα Απαλλοτριώσεων του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης. Τον Απρίλιο του έτους ..... προήχθη σε Πρόεδρο Πρωτοδικών και μετατέθηκε στο Πρωτοδικείο Ιωαννίνων, στη συνέχεια δε στο Πρωτοδικείο Σερρών, όπου και υπηρέτησε μέχρι και τον Σεπτέμβριο του ...., οπότε και μετατέθηκε στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, όπου υπηρέτησε στο τμήμα οικογενειακού δικαίου του Πολυμελούς Πρωτοδικείου μέχρι και τον Ιούνιο του έτους 2003.

Από τον Σεπτέμβριο του έτους ..... μετατέθηκε και υπηρέτησε στο Πρωτοδικείο Χανίων Κρήτης. Ο πρώτος των αναιρεσιβλήτων είναι δημοσιογράφος και αρθρογραφεί στην εφημερίδα ".....", ιδιοκτησίας της έκτης των αναιρεσιβλήτων. Στην εν λόγω εφημερίδα ο δεύτερος αναιρεσίβλητος είναι εκδότης-διευθυντής, ο τρίτος διευθυντής, η τέταρτη διευθύντρια σύνταξης και ο πέμπτος αρχισυντάκτης. Στις ..... δημοσιεύθηκε στο σχετικό φύλλο της εφημερίδας άρθρο που συνέταξε ο πρώτος των αναιρεσιβλήτων με τον τίτλο "Πως "έφαγαν" δισ. Για απαλλοτριώσεις στη Βόρεια Ελλάδα. Δικαστές σε "κομπίνα", στο οποίο αναφέρονταν μεταξύ άλλων και τα εξής: "...σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις διαφθοράς εμπλέκονται λιγοστοί δικηγόροι και πάντα οι ίδιοι και οι ίδιοι δικαστικοί που δεν ξεπερνούν τους δέκα. Αυτοί οι λίγοι επίορκοι, που δυσφημούν τη Δικαιοσύνη, κατά τα φαινόμενα συνεργάζονται μεταξύ τους και "στήνουν" από κοινού διάφορες χρυσοφόρες "μηχανές". Έτσι, δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι και στο "κόλπο" με τις απαλλοτριώσεις, βασικός πρωταγωνιστής ήταν ο δικαστής που

παίζει "φρουτάκια" και συχνάζει σε καζίνο, αυτός που έχει καταδικασθεί από τον Άρειο Πάγο με τρίμηνη προσωρινή παύση (κι αυτό το διάστημα εκτίει την ποινή του) ύστερα από καταγγελίες συναδέλφων του ότι έβγαζε "κατά παραγγελία", αποφάσεις ευνοϊκές για άτομα που είχαν κατηγορηθεί για εκτεταμένο λαθρεμπόριο με καύσιμα, τσιγάρα και αλκοόλη... Οι μεγαλύτερες όμως "αρπαχτές" φαίνεται ότι έγιναν όταν του ανατέθηκε να διευθετήσει, μαζί με άλλους δικαστές, περιπτώσεις απαλλοτριώσεων ιδιωτικών εκτάσεων υπέρ του Δημοσίου, για διάφορα έργα στο χώρο της ..... Οι δικαστές είχαν αναλάβει, μεταξύ άλλων, να καθορίσουν και το ύψος των αποζημιώσεων που θα έπρεπε να καταβάλλει το κράτος στους πολίτες, που έχαναν τα χωράφια τους κ.λ.π., οπότε έγιναν διάφορα "περίεργα" πράγματα, όχι όμως και τόσο ανεξήγητα. Ο συγκεκριμένος καταγγέλλεται από συναδέλφους του ότι όριζε αποζημιώσεις τριπλάσιες και τετραπλάσιες από εκείνες που έπρεπε και κατ' αυτό τον τρόπο ευνοούσε ιδιώτες ενεργώντας σε βάρος των συμφερόντων του Δημοσίου, τα οποία υποτίθεται ότι προασπιζόταν με την ιδιότητα του Δικαστή. Εισαγγελείς αναφέρουν ότι στην κομπίνα συμμετείχαν και ορισμένοι δικηγόροι, που ενεργούσαν για λογαριασμό των πολιτών και βέβαια μεσολαβούσαν ώστε κάποια από τα λεφτά "ν' αλλάξουν χέρια" και να μη φθάσουν τελικά σ' εκείνους που εμφανίζονταν στα "χαρτιά" ως πραγματικοί δικαιούχοι.

Είναι αδύνατο να υπολογίσει κανείς με ακρίβεια τη συνολική ζημία του Δημοσίου σ' αυτή την περίπτωση, αλλά αν λάβουμε υπόψη μας ότι οι απαλλοτριώσεις που έγιναν αφορούσαν εκατοντάδες χιλιάδες στρέμματα γης θα πρέπει να χάθηκαν πολλά δισ. Κάποια στιγμή, όμως, οι προϊστάμενοι του αντελήφθηκαν ότι "κάτι δεν πήγαινε καλά" και τον ξαπόστειλαν σε άλλη υπηρεσία". Στη συνέχεια την ..... , δημοσιεύθηκε και πάλι άρθρο του πρώτου των αναιρεσιβλήτων σε φύλλο της εφημερίδας με τον τίτλο "Ευνοϊκή μετάθεση και... προαγωγή συγχρόνως με δίμηνη παύση του "Καζινόβιος και "μιζαδόρος" δικαστής., επιβραβεύεται. Περίεργο

σκάνδαλο στο χώρο της Δικαιοσύνης", στο οποίο αναφέρονταν μεταξύ άλλων και τα εξής: "Ξημεροβραδιάζεται στο καζίνο και παίζει "φρουτάκια"... Σύμφωνα με τις καταγγελίες άλλων δικαστών, ο συγκεκριμένος δικαστής: "Εξέδιδε "περίεργες" αποφάσεις το διάστημα που υπηρετούσε σε τμήμα απαλλοτριώσεων και επιδίκασε αποζημιώσεις σε ιδιώτες των οποίων τη γη καταλάμβανε το δημόσιο για να προχωρήσει σε έργα γενικότερου συμφέροντος, κυρίως για να βελτιωθεί το οδικό δίκτυο σε "προβληματικές" περιοχές. Οι τιμές μονάδας για αποζημιώσεις ήταν πολλαπλάσιες σε σχέση με εκείνες που καθορίζονταν συνήθως, με αποτέλεσμα να χάσει το κράτος μεγάλα ποσά άνευ λόγου και αιτίας. "Τραβούσαν τα μαλλιά τους" οι προϊστάμενοι του όταν αντελήφθησαν τι συνέβαινε και το πρώτο που έκαναν ήταν να τον μεταθέσουν σε άλλο πόστο για να μη διαχειρίζεται δημόσιο χρήμα. Ήδη, όμως είχε εξανεμισθεί ένα μεγάλο ποσό και όπως ελέχθη τότε, ο δικαστής "έστηνε" αποφάσεις με δικηγόρους των δικαιούχων και ένα μέρος των χρημάτων επέστρεφε, όχι βέβαια στα κρατικά ταμεία, αλλά στην τσέπη του. Επισκεπτόταν τακτικά διάφορα καζίνο και έπαιζε μεγάλα ποσά, που, φυσικά, δεν προέρχονταν από το μισθό του. Η εξήγηση που δίνεται-πάντα από τους καταγγέλλοντες συναδέλφους του- είναι ότι κατασπαταλούσε χρήματα που δολίως καρπωνόταν με την ιδιότητα του Δικαστή. Λέγεται μάλιστα ότι συνεχίζει και τώρα την ίδια συμπεριφορά, αλλά πλέον με μικρότερη... ένταση, καθώς έχει γίνει "βούκινο". Είχε "στενές γνωριμίες και επαφές" με σεσημασμένους λαθρέμπορους για τους οποίους εξέδιδε ευνοϊκές αποφάσεις, ορισμένες από τις οποίες έρχονταν σε ευθεία σύγκρουση με αποφάσεις συναδέλφων του για τα ίδια πρόσωπα και για τα ίδια αδικήματα! Κατά μία πληροφορία, η ποινή προσωρινής παύσης δύο μηνών σχετίζεται με αυτό το σκέλος της υπόθεσης, Κι ενώ λογικά θα έπρεπε να μπει "στο ψυγείο", ακόμη και να αποπεμφθεί από την υπηρεσία του, για "τα μάτια του κόσμου" έστω, πήρε ευνοϊκή μετάθεση και μετά τις 10 Σεπτεμβρίου θα παρουσιασθεί στο νέο του πόστο.

Προς το παρόν είναι άγνωστο που θα τοποθετηθεί ενώ ελλοχεύει ο κίνδυνος για ... νέες αρπαχτές λόγω συνήθειας... Βέβαια στην νέα του υπηρεσία "το καζάνι βράζει" και οι συνάδελφοι του, του ετοιμάζουν ανάλογη υποδοχή Φυσικά περιττεύει η σημείωση ότι η εφημερίδα μας γνωρίζει άριστα πρόσωπα και πράγματα αλλά δεν τα αποκαλύπτει για λόγους δεοντολογίας, αφού αυτό εμπίπτει στην αρμοδιότητα άλλων, ενώ ταυτόχρονα υπάρχει κίνδυνος κάποιον ή κάποιους να τους αδικήσουμε. Πολύ περισσότερο όταν ο ίδιος ο δικαστής αρνείται τις σε βάρος του καταγγελίες και ισχυρίζεται ότι πρόκειται για συκοφαντίες και διαδόσεις". Ακολουθως την .... δημοσιεύθηκε και πάλι άρθρο του πρώτου των αναιρεσιβλήτων σε φύλλο της εφημερίδας, με τον τίτλο "Πόρισμα-καταπέλτης στον Άρειο Πάγο. Πως άρπαξαν δισ από το Δημόσιο. Αμαρτωλό κύκλωμα δικαστών", στο οποίο αναφέρονταν μεταξύ άλλων και τα εξής: "... Σχετικά με τα καμώματα δικαστίνας με αδυναμία στα "φρουτάκια", την οποία κατηγορούν ότι με "περίεργες" αποφάσεις προκάλεσε ζημία δισ. στο Δημόσιο σε συνεργασία με δικηγόρους και ιδιώτες, ενώ φέρεται ότι συμμετείχε και σε ευρύτερο κύκλωμα δικαστικών, που εξέδιδαν ευνοϊκές αποφάσεις ή έκαναν διάφορες "παρεμβάσεις" για συγκεκριμένα άτομα, που αντιμετώπιζαν σοβαρά αδικήματα. Η δικαστίνα φαίνεται ότι είναι η κορυφή του παγόβουνου, δεδομένου ότι υπέρ ορισμένων κατηγορουμένων ενεργούσαν και άλλοι συνάδελφοι της, συνεργαζόμενοι μαζί της ή και από μόνοι τους. Η ίδια εκτέθηκε ανεπανόρθωτα, κυρίως γιατί είχε (άγνωστο αν συνεχίζει να παίζει) μία ... δαπανηρή συνήθεια: Σύχναζε σε καζίνο και σπαταλούσε χρήματα άγνωστης προέλευσης, πράγμα που κάποια στιγμή πληροφορήθηκαν οι συνάδελφοι της, με αποτέλεσμα να γίνει "βούκινο" στην υπηρεσία της... Με δηλώσεις τους στην εφημερίδα μας, μάρτυρες ισχυρίζονται ότι, πέραν των άλλων, η δικαστίνα ενήργησε και σε βάρος του δημοσίου συμφέροντος, όταν, λόγω της θέσης της, ασχολήθηκε με απαλλοτριώσεις ιδιωτικών διάφορα δημόσια έργα, όπως η διάνοιξη δρόμων. Η περί ης ο λόγος είχε αναλάβει να

ορίσει τιμή μονάδος για τις απαλλοτριώσεις αυτές, δηλαδή προσδιόριζε τις αποζημιώσεις που θα έπρεπε να χορηγήσει το Δημόσιο στους ιδιώτες. Όριζε, λοιπόν, τιμές- σύμφωνα πάντα με τους ίδιους μάρτυρες-που ήταν κατά πολύ υψηλότερες από εκείνες που όριζαν άλλοι δικαστές, με αποτέλεσμα το Δημόσιο να χάνει άσκοπα και εξαιτίας της τεράστια ποσά. Άγνωστο παραμένει εάν αυτό το έκανε από ... μεγαλοκαρδία ή σε συνεννόηση με τους ενδιαφερόμενους πολίτες, αν και το πιθανότερο είναι ότι είχε "δοσοληψίες" με τους δικηγόρους τους.

Όταν οι προϊστάμενοί της, αντελήφθησαν τι συνέβαινε την μετέθεσαν σε άλλη υπηρεσία, στην πορεία όμως και ενώ υπηρετούσε πλέον σε επαρχιακό δικαστήριο, προστέθηκαν σε βάρος της και άλλες κατηγορίες, αυτή τη φορά για ευνοϊκή μεταχείριση κατηγορουμένων, με αποτέλεσμα για `αυτό το σκέλος να τιμωρηθεί το 2002 με ποινή πρόσκαιρης παύσης δύο μηνών". Τέλος, στις .... ο πρώτος των αναιρεσιβλήτων δημοσίευσε και πάλι άρθρο με τον τίτλο "Στο Πειθαρχικό η δικαστίνα με τα ...φρουτάκια", στο οποίο ανέφερε μεταξύ άλλων και τα εξής: "... της δικαστίνας με... αδυναμία στα φρουτάκια, που κατηγορείται από την υπηρεσία της ότι σύχναζε σε καζίνο και πως με σκανδαλώδεις αποφάσεις της, ζημίωσε το Δημόσιο με δισ. δραχμές.., Από την έρευνα - στο πλαίσιο της οποίας κλήθηκαν και κατέθεσαν άλλοι δικαστές, που γνωρίζουν πρόσωπα και πράγματα - φέρεται να προέκυψε ότι η δικαστίνα σύχναζε σε καζίνο, όπου και κατασπαταλούσε μεγάλα χρηματικά ποσά, των οποίων η προέλευση είναι αδιευκρίνιστη και προφανώς αυτά δεν προέρχονταν από μισθούς. Κατηγορείται, επίσης, ότι επιδίκασε σε ιδιώτες υπέρογκες αποζημιώσεις, σε περιπτώσεις όπου το Δημόσιο έκανε απαλλοτριώσεις ιδιωτικών εκτάσεων για δημόσια έργα. Έτσι, το κράτος δαπάνησε, εξαιτίας της, χρήματα τα οποία υπό άλλες συνθήκες δεν θα κατέβαλλε. Σημειώνεται ότι η ίδια καταδικάστηκε πέρσι από τον Άρειο Πάγο σε πρόσκαιρη παύση δύο μηνών, όταν κατηγορήθηκε ότι εξέδιδε ευνοϊκές αποφάσεις για συγκεκριμένους πολίτες που κατηγορούνταν για σοβαρές περιπτώσεις

λαθρεμπορίας, από τις οποίες το Δημόσιο ζημιώθηκε με δισ. δραχμές... Καθώς φαίνεται ότι το "απόστημα" σπάει, αναμένονται γενικότερες εξελίξεις σχετικά με το "αμαρτωλό" κύκλωμα δικαστών που δρα στη Βόρεια Ελλάδα".

Τα εν λόγω αποσπάσματα των δημοσιευμάτων εκθέτει στην αγωγή της η αναιρεσείουσα και ισχυρίζεται ότι, παρά το ότι δεν αναφέρεται σ' αυτά το όνομα της, αφορούν το πρόσωπο της και είναι συκοφαντικά, εξυβριστικά και μειωτικά της τιμής και της υπόληψης της. Ειδικότερα ισχυρίζεται ότι είτε από τον συνδυασμό των φράσεων που περιέχονται στα τέσσερα ως άνω δημοσιεύματα είτε και λαμβάνοντας υπόψη το καθένα χωριστά και συγκεκριμένα από το αναφερόμενο στο δημοσίευμα της ..... όπου γίνεται λόγος για "ευνοϊκή μετάθεση σχεδόν δίπλα στο σπίτι του", από το αναφερόμενο ότι "έχει ήδη τιμωρηθεί με δίμηνη παύση", από το δημοσίευμα της ....., στο οποίο γίνεται λόγος για δικαστή που υπηρετεί στη Βόρεια Ελλάδα, και από αυτό της ..... που αναφέρεται ότι "εξέδιδε περίεργες αποφάσεις στο διάστημα που υπηρετούσε σε τμήμα απαλλοτριώσεων", φωτογραφίζεται η ίδια (αναιρεσείουσα) και ως εκ τούτου καθίσταται σαφές για τους αναγνώστες, κυρίως όσον αφορά ένα "ευρύ αναγνωστικό κοινό δικαστικών λειτουργών, δικηγόρων και δικαστικών υπαλλήλων" ότι πρόκειται γι' αυτήν. Προς επίρρωση του ανωτέρω ισχυρισμού της, ισχυρίζεται ειδικότερα ότι στα ανωτέρω δημοσιεύματα γίνεται λόγος γενικά για δικαστή, που έχει τιμωρηθεί πειθαρχικώς από τον Άρειο Πάγο με την ποινή της δίμηνης προσωρινής παύσης (που κατά το αντίστοιχο χρονικό διάστημα εξέτισε την ποινή του), υπηρετεί σε Πρωτοδικείο της Βόρειας Ελλάδας και εμπλέκεται κατά τον τρόπο που εκεί περιγράφεται σε υποθέσεις απαλλοτριώσεων ιδιωτικών εκτάσεων επιδικάζοντας μεγαλύτερες των νομίμων αποζημιώσεις, ο οποίος αντί άλλων επιβραβεύθηκε με ευνοϊκή μετάθεση "δίπλα στο σπίτι του".

Οτι τα ανωτέρω αναφερόμενα στοιχεία είναι αρκούντως προσδιοριστικά για το πρόσωπό της, αφού πράγματι υπηρέτησε

στο τμήμα Απαλλοτριώσεων του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, από .... έως ...., ενώ από .... και μέχρι ..... , υπηρέτησε στο Τμήμα Δημοσίου του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, που και αυτό δικάζει απαλλοτριώσεις, κανένα δε άλλο Πρωτοδικείο της Βόρειας Ελλάδας σύμφωνα με τον Οργανισμό Λειτουργίας του, πλην αυτού της Θεσσαλονίκης, δεν είναι χωρισμένο σε τμήματα που να περιλαμβάνεται σ' αυτά και τμήμα απαλλοτριώσεων, εκτός από αυτό της Θεσσαλονίκης και ότι η ίδια είχε τιμωρηθεί με την πειθαρχική ποινή της δίμηνης παύσης, δυνάμει της υπ' αριθμ..... απόφασης του εννεαμελούς πειθαρχικού συμβουλίου του Αρείου Πάγου, καθώς και ότι τον Σεπτέμβριο του .... μετατέθηκε από το Πρωτοδικείο Σερρών στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης όπου και υπηρέτησε στο Τμήμα Οικογενειακού Δικαίου του Πολυμελούς Πρωτοδικείου μέχρι και τον Ιούνιο του έτους ..... Ανεξάρτητα από το ακριβές ή μη του περιεχομένου των ανωτέρω δημοσιευμάτων, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αυτά προσβάλλουν την τιμή και την υπόληψη της αναιρεσείουσας, αφού δεν περιέχουν κανένα σαφές χαρακτηριστικό για το πρόσωπο της και ως εκ τούτου ο ανωτέρω ισχυρισμός της περί ταυτοποίησης της με το πρόσωπο που περιγράφεται στα δημοσιεύματα αυτά σε σημείο μάλιστα που να μην καταλείπεται καμία αμφιβολία, στηριζόμενος στα ανωτέρω αναφερόμενα στοιχεία είναι αβάσιμος.

Η αβασιμότητα αυτού καταδεικνύεται από το ότι, ο συντάκτης των ανωτέρω κειμένων, δεν αναφέρεται ευθέως και κατηγορηματικώς στο πρόσωπο της αναιρεσείουσας με τρόπο που να μην αφήνει στον αναγνώστη καμία αμφιβολία και ενδοιασμό, αν και θα μπορούσε να το πράξει καταρχήν με την αναφορά βεβαίως του ονόματος και επωνύμου ή έστω των αρχικών τους. Αντιθέτως, από τον τρόπο που εκφράστηκε ο συντάκτης των ανωτέρω δημοσιευμάτων και από το συνολικό περιεχόμενο αυτών, ακόμη και αν θεωρηθεί ότι όλα τα δημοσιεύματα αναγιγνώσκονται συγχρόνως, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να προκύψει για τον αναγνώστη του εντύπου, ακόμη και αν αυτός προέρχεται από το νομικό κόσμο (δικαστικούς λειτουργούς, δικηγόρους, δικαστικούς

υπαλλήλους), κατά τρόπο σαφή και αναμφισβήτητο, ότι το φερόμενο ως εμπλεκόμενο στις ανωτέρω υποθέσεις πρόσωπο είναι η αναιρεσεύουσα. Η κρίση αυτή, κατά το Εφετείο, στηρίζεται κυρίως στο γεγονός ότι ο συντάκτης των ανωτέρω δημοσιευμάτων-πρώτος των αναιρεσιβλήτων στα δύο πρώτα εξ αυτών (δημοσιεύματα) κάνει λόγο για "δικαστή" και όχι για "δικαστίνα", και στα δύο τελευταία αναφέρεται σε "δικαστίνα". Επομένως δεν καθίσταται ευχερές για τον αναγνώστη όλων των δημοσιευμάτων να καταλήξει στο πρόσωπο της αναιρεσεύουσας, αλλά αντιθέτως είναι λογικό να αμφιβάλλει για το αν πρόκειται για γυναίκα ή για άνδρα δικαστή. Ούτε όμως από την αναφορά ότι σε βάρος του δικαστή ή της δικαστίνας που αφορούν τα δημοσιεύματα έχει επιβληθεί από το συμβούλιο του Αρείου Πάγου η πειθαρχική ποινή της δίμηνης προσωρινής παύσης από τα καθήκοντα του (της), μπορεί να οδηγήσει στο πρόσωπο της εκκαλούσας, αφού σύμφωνα με το άρθρο 98 παρ.2 του ν.1756/1988 (ΚΟΔΚΔΛ) τόσο η προδικασία όσο και η κυρία διαδικασία ενώπιον των πειθαρχικών συμβουλίων είναι μυστική και επομένως κανείς, πλην του άμεσα ενδιαφερομένου και εμπλεκόμενου προσώπου, δεν θα μπορούσε να λάβει γνώση αυτής. Επομένως δεν παρίσταται ευχερές, οποιοσδήποτε αναγνώστης, ακόμη και προερχόμενος από το νομικό κόσμο, δυνάμει του ανωτέρω στοιχείου να καταλήξει στο πρόσωπο της αναιρεσεύουσας ασχέτως του ότι στο από ..... δημοσίευμα αναφέρεται είτε από παραδρομή είτε και σκοπίμως ότι έχει επιβληθεί σε βάρος του δικαστή τρίμηνη προσωρινή παύση ενώ στα από ..... και από ..... δημοσιεύματα γίνεται λόγος για δίμηνη προσωρινή παύση δικαστίνας.

Πέραν τούτων, ο αναγνώστης των ανωτέρω κειμένων είναι παντελώς αδύνατο να συμπεράνει ότι πρόκειται για το πρόσωπο της αναιρεσεύουσας και για το λόγο ότι στα επίμαχα δημοσιεύματα οποία και έλαβαν, χώρα μέσα στα έτη 2002 και 2003- δεν αναφέρεται κάποιο συγκεκριμένο χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο φέρεται να εκδόθηκαν οι αποφάσεις κατά τη διαδικασία των

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

απαλλοτριώσεων με τον επιλήψιμο τρόπο που ο συντάκτης των κειμένων ισχυρίζεται ότι εκδόθηκαν. Η έλλειψη αναφοράς - έστω και με έμμεσο τρόπο- του ανωτέρω χρονικού διαστήματος, που θα μπορούσε να αποτελέσει καίριο και σημαντικό προσδιοριστικό στοιχείο σύνδεσης των γεγονότων με το πρόσωπο της αναιρεσείουσας υποδηλώνει την πρόθεση του συντάκτη των κειμένων να αναδείξει και να αναφερθεί στα κρίσιμα γεγονότα χωρίς να εμπλέξει με οποιοδήποτε τρόπο τον φερόμενο ως "πρωταγωνιστή" αυτών, γεγονός το οποίο επισημαίνει και ο ίδιος ο συντάκτης στο από ..... δημοσίευμα στο οποίο αναφέρει "...για τον ίδιο λόγο έχουμε παραποιήσει κάποια στοιχεία που οδηγούν στην ταυτότητα του εν λόγω δικαστή, αλλά οι πράξεις παραμένουν αναλλοίωτες.

Εξάλλου στη συγκεκριμένη υπόθεση δεν έχει σημασία το όνομα, αλλά η βασιμότητα ή όχι των καταγγελιών". Επομένως, ο αναγνώστης των επίμαχων κειμένων δεν είναι δυνατό σε καμία περίπτωση να θεωρήσει ότι πρόκειται για αποφάσεις που αφορούν παρελθόντα έτη και μάλιστα τα έτη που η αναιρεσείουσα υπηρέτησε στο τμήμα απαλλοτριώσεων του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, δηλαδή τα έτη 1993-1998. Είναι πιο πιθανό και πιο εύλογο, ελλείψει συγκεκριμένου χρονικού προσδιορισμού, ο αναγνώστης των κειμένων αυτών να συνδέσει την έκδοση των αναφερομένων αποφάσεων με τα αντίστοιχα έτη δημοσίευσης των κειμένων ήτοι τα έτη 2002 και 2003, ή έστω ένα ή δυο έτη πριν, και όχι με τα έτη κατά τα οποία υπηρέτησε η αναιρεσείουσα στο αντίστοιχο τμήμα, τα οποία απέχουν χρονικώς των δημοσιευμάτων και από κανένα σημείο αναφοράς κάποιου δημοσιεύματος δεν μπορούν να προσδιοριστούν. Αλλωστε η .... σε δικαστήριο της οποίας φέρεται να υπηρέτησε ο δικαστής των δημοσιευμάτων κατά τον επιλήψιμο χρόνο έχει δεκατρία πρωτοδικεία στις έδρες των ισάριθμων Νομών της και σε όλους έγιναν έργα οδοποιίας στους περισσότερους δε και σημαντικά, όπως είναι η ...., η οποία διέρχεται από τους περισσότερους Νομούς της γεωγραφικής αυτής

περιφέρειας.

Εξάλλου, όπως αποδεικνύεται από την υπ` αριθμ. .... βεβαίωση του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, που η ίδια η αναιρεσείουσα επικαλείται και προσκομίζει, αυτή υπηρέτησε στο Τμήμα Απαλλοτριώσεων του εν λόγω δικαστηρίου, από την .... έως και ....., μαζί με άλλες συναδέλφους της που ονομαστικά αναφέρει. Επομένως, και αν ακόμη ο αναγνώστης των κειμένων κατέληγε ότι πρόκειται για τα ανωτέρω έτη (1993-1998), κατά τα οποία η αναιρεσείουσα υπηρέτησε στο αντίστοιχο τμήμα, γεγονός που κατά τα ανωτέρω παρίσταται

λογικώς αδύνατο, και πάλι δεν είναι δυνατό να γίνει δεκτό ότι ο αναγνώστης μπορούσε να συμπεράνει ότι πρόκειται για την αναιρεσείουσα, αφού κατά το αντίστοιχο χρονικό διάστημα μαζί με αυτήν στο ίδιο τμήμα υπηρέτησαν και άλλοι δικαστές-όλες γυναίκες- οπότε κάλλιστα θα μπορούσε να γίνεται λόγος για μία από αυτές, το γεγονός δε ότι η αναιρεσείουσα ήταν η αρχαιότερη που υπηρετούσε στο αντίστοιχο τμήμα δεν μπορεί να σημαίνει ότι το "δημοσίευμα την ξεχωρίζει" από τις άλλες συναδέλφους της, κατά τους ισχυρισμούς της, αφού και πάλι δεν υπάρχει κάποιο ειδικότερα προσδιοριστικό της ιδιότητας αυτής στοιχείο.

Διαβάζοντας λοιπόν κάποιος τα επίμαχα δημοσιεύματα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το πιθανότερο είναι να πρόκειται για αποφάσεις που δημοσιεύθηκαν κατά τα αντίστοιχα έτη των δημοσιευμάτων ή τα αμέσως προηγούμενα αυτών. Περαιτέρω όμως, ούτε και το ανωτέρω αναφερόμενο γεγονός της ευνοϊκής μετάθεσης "δίπλα στο σπίτι της", δεν είναι δυνατό με κανένα τρόπο να συνδεθεί αμέσως ή εμμέσως με το πρόσωπο της αναιρεσείουσας και τη μετάθεση της από το Πρωτοδικείο Σερρών στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, όπως η ίδια υποστηρίζει, αφού αυτό θα μπορούσε να ισχύει για οποιονδήποτε Δικαστή, που κατά το αντίστοιχο χρονικό διάστημα έπαιρνε μετάθεση από Πρωτοδικείο οποιουδήποτε νομού της Βορείου Ελλάδος σε άλλο Πρωτοδικείο όμορου νομού, αν θεωρηθεί ότι αυτό προκύπτει από

την αναφορά της φράσης "δίπλα στο σπίτι του". Και τα υπόλοιπα όμως αναφερόμενα στοιχεία, τα οποία κατά τους ισχυρισμούς της αναιρεσείουσας την προσδιορίζουν, δεν είναι δυνατό σε καμία περίπτωση να οδηγήσουν σ' αυτήν, καθόσον, αφενός η αναφορά του γεγονότος της ευνοϊκής μετάθεσης, χωρίς άλλο ειδικότερο προσδιορισμό, δεν σημαίνει απαραίτητως και μετάθεση από το Πρωτοδικείο Σερρών όπου και υπηρετούσε στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης (όπερ και συνέβαινε στην περίπτωση της αναιρεσείουσας), αφετέρου, το επιπλέον αναφερόμενο γεγονός που θα μπορούσε να προσδιορίσει κατά τι την ταυτότητα της, ήτοι αυτό της προσωρινής παύσης της από τα καθήκοντα της ήταν απόρρητο και σε καμία περίπτωση δεν θα μπορούσε να το γνωρίζει ο αναγνώστης των δημοσιευμάτων.

Αντιθέτως, ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζονται τα ανωτέρω γεγονότα από τον συντάκτη-πρώτο των εφεσίβλητων του από .... δημοσιεύματος, ο αναγνώστης υπολαμβάνει ότι πρόκειται για δικαστή που υπηρετεί (κατά το αντίστοιχο χρονικό διάστημα) στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, όπου και εξέδωσε τις αποφάσεις με τον τρόπο που περιγράφονται στο δημοσίευμα, ο οποίος και μετατίθεται σε έτερο Πρωτοδικείο, πιθανώς όμορου νομού. Προς αποφυγή μάλιστα οποιουδήποτε στοιχείο προσδιοριστικού της ταυτότητας του δικαστή που αφορά το ίδιο δημοσίευμα της .... αναφέρει ο συντάκτης του ότι αυτός πήρε μετάθεση ευνοϊκή για νέα υπηρεσία και όχι για επάνοδο στην υπηρεσία, δηλαδή το Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, όπου είχε την φερομένη ως επιλήπιμη συμπεριφορά σχετικά με τις απαλλοτριώσεις. Κατά τα λοιπά, από τα υπόλοιπα τρία δημοσιεύματα προκύπτει ότι ο μέσος αναγνώστης ακόμη και αυτός που έχει νομικές γνώσεις και γνωρίζει την εσωτερική διάθρωση και τον τρόπο λειτουργίας των Πρωτοδικείων, δεν είναι δυνατό να καταλήξει ότι πρόκειται για δικαστή που υπηρετεί στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, αλλά θα μπορούσε να πρόκειται για δικαστή που υπηρετεί σε οποιοδήποτε επαρχιακό δικαστήριο της Βορείου Ελλάδος, Επομένως, ο ισχυρισμός της αναιρεσείουσας κατά τον οποίο η

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

τελευταία υπολαμβάνει ότι τα εν λόγω δημοσιεύματα επιχειρούν να την φωτογραφήσουν και πράγματι το κάνουν, με την αναφορά των ανωτέρω στοιχείων που επαρκώς προσδιορίζουν την ταυτότητά της είναι αβάσιμος, αφού κατά τα ανωτέρω αποδειχθέντα γεγονότα, ο αναγνώστης των κειμένων προερχόμενος από το νομικό κόσμο, είναι πρακτικώς και λογικώς αδύνατο να καταλήξει στο πρόσωπο της αναιρεσεύουσας. Εξάλλου, από τον τρόπο έκφρασης του συντάκτη των δημοσιευμάτων και το περιεχόμενο αυτών, προκύπτει ότι κύριο μέλημα αυτού (συντάκτη) ήταν η παρουσίαση των γεγονότων και όχι η σύνδεση αυτών (γεγονότων) με συγκεκριμένο πρόσωπο, η οποία εν τέλει είναι για τους αναγνώστες παντελώς αδιάφορη ενόψει της κρισιμότητας και σπουδαιότητας των καταγγελλομένων γεγονότων που φέρονται να τελέστηκαν από πρόσωπο που έχει την ιδιότητα του δικαστή, θέση η οποία εξάλλου, κατά τα ανωτέρω αναφερόμενα, και διατυπώνεται στο από 26-8-2002 δημοσίευμα, ήτοι ότι "φυσικά περιττεύει η σημείωση ότι η εφημερίδα μας γνωρίζει άριστα πρόσωπα και πράγματα αλλά δεν τα αποκαλύπτει για λόγους δεοντολογίας, αφού αυτό εμπίπτει στην αρμοδιότητα άλλων, ενώ ταυτόχρονα υπάρχει κίνδυνος κάποιον ή κάποιους να τους αδικήσουμε.

Πολύ περισσότερο όταν ο ίδιος ο δικαστής αρνείται τις σε βάρος του καταγγελίες και ισχυρίζεται ότι πρόκειται για συκοφαντίες και διαδόσεις. Για τον ίδιο λόγο έχουμε παραποιήσει κάποια στοιχεία που οδηγούν στην ταυτότητα του εν λόγω δικαστή, αλλά οι πράξεις παραμένουν αναλλοίωτες". Άλλωστε αυτό που τελικώς ενδιαφέρει εν προκειμένω είναι το ίδιο το δημοσίευμα και όχι η εντύπωση που δημιούργησε η ανάγνωση του στην ίδια την αναιρεσεύουσα η οποία (εντύπωση) άλλωστε μπορεί να διαφέρει σε κάθε αναγνώστη, εφόσον δε αποφασιστικό κριτήριο αποτελούσε η εντύπωση του αναγνώστη, τότε ενδεχομένως στην θέση της αναιρεσεύουσας θα μπορούσαν να βρισκονται όλοι οι δικαστές της Βορείου Ελλάδος που είτε υπηρετούσαν στο τμήμα απαλλοτριώσεων του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης είτε εξέδωσαν αποφάσεις κατά την

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ανωτέρω διαδικασία σε οποιοδήποτε άλλο Πρωτοδικείο κατά διάφορα χρονικά διαστήματα και οπωσδήποτε μέχρι και το χρόνο δημοσίευσης του τελευταίου άρθρου, οπότε και μετατέθηκαν από Πρωτοδικείο της Βορείου Ελλάδος ή έστω και από το Πρωτοδικείο της Θεσσαλονίκης σε Πρωτοδικείο όμορου νομού. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι στην από .... έκθεση προκαταρκτικής εξέτασης του Επιθεωρητή της ΣΤ` Δικαστικής Περιφέρειας, αναφέρεται ότι "σύμφωνα με δημοσίευμα της εφημερίδας ..... της ....., δικαστής του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης...", καταλήγει δε ότι "από την προκαταρκτική εξέταση που ενήργησα διαπιστώθηκε ότι πρόκειται για την Πρόεδρο Πρωτοδικών Σερρών και ήδη Θεσσαλονίκης, Χ1" (αναιρεσείουσα).

Επομένως, και από την ανωτέρω έκθεση προκύπτει ότι μόνο το επίμαχο δημοσίευμα, δεν ήταν αρκετό, ώστε να προσδιοριστεί η ταυτότητα της αναιρεσείουσας, η οποία προέκυψε μετά από έρευνα. Κατ' ακολουθίαν και εφόσον σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι προσδιορίζεται, όχι μόνο άμεσα αλλά ούτε και έμμεσα το πρόσωπο της αναιρεσείουσας δεν μπορεί να στοιχειοθετηθεί εξ αντικειμένου η άδικη πράξη της συκοφαντικής δυσφήμισης, αλλά ούτε και της απλής δυσφήμισης ή της εξύβρισης, αφού πρόκειται για έκθεση γεγονότων που ανάγεται στην πληροφόρηση, ενημέρωση και κατατόπιση του κοινού και θεμελιώνεται στη συνταγματικά κατοχυρωμένη ελευθερία και την κοινωνική αποστολή του τύπου καθώς σχετίζεται με τη συμπεριφορά προσώπων, οι πράξεις των οποίων ενδιαφέρουν την ελληνική κοινωνία, χωρίς συγχρόνως να προβάλλεται συγκεκριμένο πρόσωπο. Ο ανωτέρω τρόπος έκφρασης κρίνεται αντικειμενικά αναγκαίος για την δέουσα απόδοση των παραπάνω γεγονότων αλλά και της συνοδεύουσας αυτά κριτικής του συντάκτη, η οποία κατέτεινε αποκλειστικά στην ανάδειξη της αλήθειας και των γεγονότων.

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Επομένως τα παραπάνω αναφερόμενα στα επίμαχα αυτά τέσσερα δημοσιεύματα, με κανένα τρόπο δεν προκύπτει ότι αφορούν το πρόσωπο της αναιρεσεύουσας αφού, πλην του γεγονότος της επιβληθείσας σε βάρος της πειθαρχικής ποινής της δίμηνης προσωρινής παύσης, που είναι συγκεκριμένο, το οποίο όμως ήταν απόρρητο, δεν μπορεί δε να αποκλειστεί με βεβαιότητα, λόγω του απορρήτου αυτού της σχετικής διαδικασίας, και άλλος δικαστής από τους υπηρετούντες στη Βόρεια Ελλάδα να έχει τιμωρηθεί πειθαρχικά με την ίδια ποινή, τα λοιπά αναφερόμενα γεγονότα, δηλαδή αυτό της ευνοϊκής μετάθεσης αλλά και το ότι κάποια στιγμή υπηρέτησε στο Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, είναι διατυπωμένα με τέτοια ευρύτητα και γενικότητα-ενόψει και της μη αναφοράς ημερομηνιών και χρονικών σημείων από τα οποία και μόνο θα μπορούσε να προκύψει οποιαδήποτε δυνατότητα διασταύρωσης στοιχείων, δυνάμει των οποίων ο νομικός αναγνώστης να κατέληγε ενδεχομένως στην αναιρεσεύουσα-, ώστε ήταν αδύνατο, ακόμη και κάποιος που είχε άμεση σχέση με τα Δικαστήρια της Θεσσαλονίκης, όπως κάποιος δικαστής, δικηγόρος ή δικαστικός γραμματέας να καταλάβει ότι πρόκειται για την αναιρεσεύουσα.

Εξάλλου, χαρακτηριστικό των προθέσεων του πρώτου των αναιρεσιβλήτων είναι ότι για όλα τα παραπάνω εμφανιζόμενα ως λαμβάνοντα χώρα περιστατικά, διατυπώνει επιφυλάξεις για την ακρίβεια τους, ο λόγος δε της δημοσίευσης τους ήταν προκειμένου να αναδειχθούν αποκλειστικά και μόνο τα επίμαχα γεγονότα. Το ανωτέρω καταδεικνύεται κυρίως από τον τρόπο και το ύφος που αυτά είναι γραμμένα και σε συνδυασμό με τα λοιπά αναφερόμενα σ' αυτά, ενόψει της συγκεκριμένης απαξίας που έχει η διάπραξη των φερόμενων ως τελεσθέντων περιγραφόμενων πράξεων από Δικαστή. Με βάση τις παραδοχές αυτές το Εφετείο, απέρριψε στην ουσία της την έφεση της αναιρεσεύουσας και επικύρωσε την απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης με την οποία απορρίφθηκε κατ' ουσίαν η από 19-6-2003 αγωγή της αναιρεσεύουσας κατά των αναιρεσιβλήτων στηριζόμενη στα άρθρα

57 και 59 του ΑΚ. Έτσι που έκρινε το Εφετείο, δεν παραβίασε καμιά από τις προδιαλαμβανόμενες διατάξεις ουσιαστικού δικαίου, ούτε στέρησε την απόφαση του από νόμιμη βάση, εξ αιτίας ελλείψεως αιτιολογίας ή ελαττώματος σ' αυτήν, αφού εξέθεσε στην προσβαλλόμενη απόφαση του, με πληρότητα και σαφήνεια, χωρίς αντιφάσεις, το από τις αποδείξεις πόρισμα, στο οποίο κατέληξε και ειδικότερα τα περί της μη συνδρομής εν προκειμένω των περιστατικών που είναι κατά νόμο (ΑΚ 57 και 59) αναγκαία για την εφαρμογή των τελευταίων διατάξεων του ουσιαστικού δικαίου, η οποία (έλλειψη) αποκλείει την εφαρμογή τους στο πρόσωπο της αναιρεσείουσας.

Ειδικότερα, η προσβαλλόμενη απόφαση, δεν περιέχει μόνο τις παραδοχές που εκτίθενται αποσπασματικά, κατ' επιλογή της αναιρεσείουσας στο μοναδικό λόγο αναίρεσης (με αύξοντες αριθμούς 1 έως 8), αλλά, πέραν τούτων, και όλες τις αναλυτικά αναφερόμενες (οι οποίες δεν εκτίθενται στο αναιρετήριο), από όλες δε τις παραδοχές αυτές προκύπτει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη έχει, όπως προελέχθηκε, πληρότητα (επάρκεια) και σαφήνεια αιτιολογιών, που στηρίζουν πλήρως και επαρκώς το διατακτικό της και καθιστούν εφικτό τον αναιρετικό έλεγχό της. Επίσης, η παραδοχή του Εφετείου περί μυστικότητας, σύμφωνα με το νόμο, τόσο της προδικασίας όσο και της κύριας διαδικασίας ενώπιον των πειθαρχικών συμβουλίων των δικαστικών λειτουργών και ότι, συνεπώς, "κανείς, πλην του άμεσα ενδιαφερόμενου και εμπλεκόμενου προσώπου, δεν θα μπορούσε να λάβει γνώση αυτής" δεν αντιφάσκει με παραδοχή στην ίδια απόφαση περί διαρροής στον τύπο κάποιας πειθαρχικής ποινής, που επιβλήθηκε στην αναιρεσείουσα μερική ειδική αναφορά στο πρόσωπο της, αφού μια τέτοια παραδοχή, που να συνιστά αντιφατική αιτιολογία, είναι ανύπαρκτη στην προσβαλλόμενη απόφαση. Ακόμη, το Εφετείο δεν δέχεται ενδοιαστικά ότι από τα επίμαχα δημοσιεύματα ίσως να μπορεί να ταυτοποιηθεί η αναιρεσείουσα, αλλά αποκλείει με δικανική βεβαιότητα την εν λόγω ταυτοποίηση του προσώπου της αναιρεσείουσας είτε αμέσως είτε εμμέσως. Κατ' ακολουθίαν

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

τούτων, ο μοναδικός λόγος αναίρεσης, από τον αριθμό 19 του άρθρου 559 του ΚΠολΔ, με τον οποίο προβάλλονται τα αντίθετα, είναι απορριπτέος ως αβάσιμος. Μετά ταύτα πρέπει να απορριφθεί η κρινόμενη αίτηση αναίρεσης και να καταδικασθεί η ανααιρεσίουσα, ως ηττηθείσα, στη δικαστική δαπάνη των ανααιρεσιβλήτων.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 23 Ιουνίου 2005 αίτηση της Χ1 για αναίρεση της υπ` αριθμ. 1257/2005 αποφάσεως του Εφετείου Θεσσαλονίκης. Και καταδικάζει την ανααιρεσίουσα στη δικαστική δαπάνη των ανααιρεσιβλήτων, την οποία ορίζει για μεν τον πρώτο, που παρέστη δια του πληρεξουσίου του δικηγόρου σε χίλια οκτακόσια (1800) Ευρώ, για δε τους λοιπούς που παρέστησαν δια του πληρεξουσίου δικηγόρου τους, σε χίλια οκτακόσια (1800) Ευρώ.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα, στις 27 Νοεμβρίου 2007.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

—

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Οι ατομικές ελευθερίες αποτελούν έννοιες που αναζητούνται από την αρχαιότητα. Αυτές αποτελούν «μητρικά δικαιώματα», θεμελιώδεις αρχές οι οποίες προσδιορίζουν το νομικό status του ατόμου μέσα στην κοινωνία. Με την πάροδο του χρόνου τα θεμελιώδη δικαιώματα συνταγματοποιήθηκαν και γύρω από αυτά διαμορφώθηκαν επιπλέον ατομικές ελευθερίες. Συνταγματικά λοιπόν καλούνται τα δικαιώματα που παρέχονται στα άτομα ως μέλη της κοινωνίας εξειδικεύοντας την ανθρώπινη αξία. Πρόκειται για μια απονεμόμενη στα άτομα εξουσία με σκοπό την ικανοποίηση προσωπικού συμφέροντος. Τα ατομικά δικαιώματα αφορούν διάφορες περιοχές της ανθρώπινης ζωής οι οποίες αναπόφευκτα αλληλοκαλύπτονται με αποτέλεσμα να προκαλείται σύγκρουση θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η σύγκρουση αυτή δε μπορεί να αρθεί ούτε με τη μέθοδο της ιεράρχησης των δικαιωμάτων ούτε και με τη μέθοδο της πρακτικής αρμονίας και πολύ περισσότερο με τη μέθοδο της ιεράρχησης των συμφερόντων, καθώς η τελευταία προκαλεί αγεφύρωτες αντιθέσεις εφόσον πρέπει να επιλεγεί ένα από τα δύο συγκρουόμενα δικαιώματα, ενώ συγχρόνως ελοχεύει σε αυτή ο κίνδυνος της επίλυσης του ζητήματος με κριτήρια υποκειμενικά. Η εικόνα της σύγκρουσης είναι πλαστή και δε συμβιβάζεται με τη σύγχρονη έννομη τάξη. Σήμερα αναγνωρίζεται μόνο σύγκρουση υπό πραγματική έννοια η οποία αίρεται μέσω της μεθόδου της θεσμικής εφαρμογής των δικαιωμάτων.

SUMMARY

Individual freedoms are concepts sought by seniority. These are the «mother rights», fundamental principles that determine the legal status of the individual in society. By the time the fundamental rights and constitutionally and politically formed around these additional individual freedoms. Therefore asked the Constitutional rights given to people as members of society worthy of human detail. It is awarded to a people power to satisfy personal interest. Individual rights on various areas of life which inevitably overlap with the result that constitutes a conflict of fundamental rights. This conflict can not be removed nor the method of hierarchy of rights, nor the method of practice harmony and much more using the hierarchy of interests, as it creates unbridgeable contradictions must be selected if one of the two conflicting rights, while hiding in the risk of solving the problem with subjective criteria. The picture of the conflict is false and is compatible with the modern legal system. Currently recognized only real conflict in the sense that lifted through the process of implementation of institutional rights.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

1. Δημητρόπουλος Α., Γενική συνταγματική θεωρία, Σύστημα Συνταγματικού δικαίου, 2004
2. Α. Δημητρόπουλος, Συνταγματικά δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ', Τεύχος Ι-ΙΙΙ, 'β έκδοση, εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2008
3. Δαγτόγλου Π., Συνταγματικό δίκαιο, Ατομικά δικαιώματα, Τόμος Α, 2005
4. Μαυριάς Κ., Συνταγματικό δίκαιο, 2004
5. Ράικος Α., Συνταγματικό δίκαιο, Θεμελιώδη δικαιώματα, 2^{ος} τόμος, 2002
6. Χρυσόγονος Κ., ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2002

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. www.law.yoa.gr/~adimitrop
2. www.law.uoa.gr
3. www.dsalib.gr
4. www.greeklaws.gr

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1. ΑΠ 854/2002
2. ΑΠ 1317/2001
3. ΑΠ 167/2008

ΛΗΜΜΑΤΑ

- Σύγκρουση δικαιωμάτων
- περιορισμός
- οριοθέτηση
- στάθμιση συμφερόντων
- Θεσμική εφαρμογή